

Riitta Granfelt & Saija Turunen

Naisten asumispoluilta kerrottua

– asukkaiden ja ammattilaisten kokemuksia
asunnottomuudesta, kodista ja asumissosiaalisesta työstä

Riitta Granfelt & Saija Turunen

**Naisten asumispoluilta kerrottua
– asukkaiden ja ammattilaisten kokemuksia
asunnottomuudesta, kodista ja asumissosiaalisesta työstä**

Y-Säätiö
Helsinki 2021

*Naisten asumispoluilta kerrottua
– asukkaiden ja ammattilaisten kokemuksia
asunnottomuudesta, kodista ja asumissosiaalisesta työstä*

© Riitta Granfelt ja Saija Turunen, Y-Säätiö

ISBN 978-952-69645-2-2 (nid.)

ISBN 978-952-69645-3-9 (PDF)

Ulkoasu: Kaisa Kauppila / Kaisavisio

Paino: Grano 2021

Sisällys

Tiivistelmä	7
Prologi	9
1 Johdanto	11
2 Tutkimuksen käsitteet ja taustakirjallisuus	14
3 Tutkimusaineisto, sen keruu ja analyysi	17
3.1 Y-Säätiön asumisneuvonta	18
3.2 Naisten asumispolut omaan kotiin	18
3.3 Yhteisöperustainen asumissosiaalinen työ	20
3.4 Haastatteluaineiston analyysi	21
4 Asumispolku omaan kotiin	23
4.1 Kodin särkyminen	23
4.2 Rappukäytävissä ja ostoskeskuksen aulassa	24
4.3 Tuetusti väliaikaismajoituksessa	26
4.4 Sukulaisten ja tuttavien nurkissa – piilossa ja näkymättömänä	29
4.5 Kodin kynnyksellä	30
4.6 Asunnosta kodiksi – kodin tuntu	32
5 Naiserityinen asumissosiaalinen työ psykososiaalisesti kuormittuneiden naisten parissa	36
5.1 Paikka: asunto vai koti?	36
5.2 Luottamus ja epäluottamus vuorovaikutuksen taustalla	39
5.3 Naiserityinen asumissosiaalinen työ	40
5.4 Työssä jaksamisen valot ja varjot	42
6 Johtopäätökset	47
Lopuksi	51
Lähteet	53

Tiivistelmä

Riitta Granfelt ja Saija Turunen: Naisten asumispoluilta kerrottua – asukkaiden ja ammattilaisten kokemuksia asunnottomuudesta, kodista ja asumissosiaalisesta työstä

Naisten asunnottomuuden kansainvälinen tutkimus on viime vuosina lisääntynyt merkittävästi. Sen sijaan Suomessa naisten asunnottomuutta ja heille suunnattuja asumispalveluja on tutkittu toistaiseksi vain vähän. Tutkimustehtävämme kohdistuu naisten asumispolkuihin, niiden varrella saatuun tukeen ja kodin merkitykseen asunnottomuutta kokeneille tai asunnottomuusuhan alla eläneille naisille. Tutkimus on laadullinen haastattelututkimus, jossa tarkastellaan asumissosiaalista työtä asunnottomuutta tai sen uhkaa kokeneiden naisten, Y-Säätiön asumisneuvojien ja naisten asumisyhteisössä työskentelevien ammattilaisten haastatteluaineiston pohjalta. Moninäkökulmaisen tutkimuksen kohteena ovat paitsi asumissosiaalisen työn sisällöt asiakkaiden ja työntekijöiden tulkitsemana, myös työssä jaksaminen psykososiaalisesti kuormittuneiden naisten parissa.

Tutkimuksen empiirinen aineisto on kerätty yksilö- ja ryhmähaastattelujen avulla. Analyysimetodinä on käytetty aineistolähtöistä sisällönanalyysia, jota täydentää narratiivinen, aineiston kertomuksellisuuden säilyttävä tutkimusote. Aineiston analyysin pohjalta on muodostettu kaksi tuloslukua, joista ensimmäinen keskittyy naisten asumispolkuihin ja heidän saamaansa tukeen; jälkimmäinen psykososiaalisesti kuormittuneiden naisten parissa tehtävään asumissosiaaliseen työhön ja työntekijöiden jaksamiseen.

Asiakas-työntekijä -vuorovaikutussuhteessa rakentuva elämäntilannelähtöinen tuki oli naisille kaikkein tärkeintä asumispolun eri vaiheissa. Taloudellisen tilanteen selvittely, asunnon etsiminen ja virastoasiointi yhdessä tutun työntekijän kanssa ja ennen kaikkea vuorovaikutussuhde, jossa oli *helppo olla, helppo keskustella*, sai naisten arvioissa suuren merkityksen. Varmuus siitä, että asumispolku eteni kohti omaa asuntoa, oli ehdoton edellytys turvattomuuden tunteen hallinnassa.

Luottamukseen perustuvat, riittävän pitkäkestoiset asiakas-työntekijä -suhteet (esimerkiksi aikuissosiaalityö ja lastensuojelun jälkihuolto) tarjosivat edellytykset psykososiaalisen ja taloudellisen tuen kiinnittymiseen osaksi asumissosiaalista työtä asumispolun kaikissa vaiheissa, mukaan lukien asunnon kokeminen kodiksi. Asumissosiaalisen työn osaamista on perusteltua kehittää ja sen paikkaa vahvistaa osana aikuissosiaalityötä, lastensuojelun jälkihuoltoa ja psykososiaalisia palveluja.

Naisten asumisyksikössä työntekijöiden työssä jaksamista sekä tukivat että kuormittivat vuorovaikutussuhteet asukkaiden kanssa. Vuorovaikutus naisten yhteisössä edellytti asukkaiden psyykkisen pahoinvoinnin ja akuutin päihderiippuvuuden kohtaamista. Työntekijät kantoivat suurta huolta asukkaiden jäämisestä tarvitsemiensa psykiatristen, psyko-geriatrien ja päihdepalvelujen ulkopuolelle. Asumisyksiköissä tehtävä asumissosiaalinen työ ei voi korvata erityisosaamista edellyttäviä psykososiaalisia palveluja. Erityisen huolestuttavaa on ikääntyvien pitkäaikaisasunnottomuutta kokeneiden naisten hoitojatkumojen puute. Psykososiaalisesti kuormittuneiden naisten parissa työskenteleville työntekijöille on syytä turvata säännöllinen työnohjaus ja traumatyön perusteiden opiskelu.

Avainsanat: naisten asunnottomuus, asumispolku, koti, asumissosiaalinen työ

Prologi

Otetaan kaikista huonoimmassa asemassa olevat naiset ensimmäisenä periaatteella "tämä on teidän oma tila."

Halusimme tarjota naisille jotakin parempaa kuin yömajan sali, kuulla, mitä naiset itse toivovat. Heidän toiveena oli pieni asunto, varustettuna omalla vessalla ja keittiöllä. Myös saunaa ja kaikille yhteistä tilaa toivottiin.

Taloon hankittiin viherkasveja, sohva Kallion kirpputorilta ja Artekin kestäviä kalusteita. Uutta ja vanhaa sekaisin, rentoa tunnelmaa, ei ainakaan laitospaisuutta. Samalla periaatteella sisustettiin kaikille naisille avoin tukipiste Salli. Naisten asumisyksikköä ja tukipiste Sallia yhdistivät psykososiaalinen tuki ja arjen estetiikka.

Jotkut naiset päättivät heti muuttavansa uuteen asuntoon, mutta osa heistä oli hyvin epäroivia.

Se tuttu Pursarin Sali, tuttu yhteisö, joka oli heidän sen hetkinen normaali.

Kun he näkivät kauniit tilat ja ihan oman asunnon, lukko ovesa, useimmat rohkaistuivat muuttamaan. Munkkisaaren naisten asumisyksikkö toteutti Asunto ensin -periaatetta jo 2000-luvun taitteessa Naiset tekevät yhteisön -periaatteella. Silloin ei vielä puhuttu Asunto ensin -mallista, mutta naiset tekivät silti, tietämättöminä.

Naiset tulivat olosuhteista, joissa he olivat aika villissä lännessä eläneet, niin eihän päihdekäyttö asunnon saamiseen loppunut. Mutta niin iloisesti yllättyneitä he olivat, kun olivat saaneet oman kodin: yritys ja tahto onnistua oli kova. Ihmiset saivat olla omanlaisiaan ja kodit myös.

Päihdeiden käyttö oli sallittua, mutta vain omissa asunnoissa. Talossa työskenteli useita päihdealan toimijoita, muun muassa Kurvin huumeepoliklinikka ja alakerrassa naisten tukipiste Sallin taide- ja yhdyskuntaravintola Herne & Nauris. Koko talossa kaikki tahtoivat, että nämä naiset onnistuvat uudessa elämänvaiheessa, joka merkitsi heille isoa hyppyä aivan uuteen kulttuuriin. Naisia muutti asumisyksikköön paitsi yömajasta, myös suoraan kadulta. Alkoholi- ja mielenterveysongelmat olivat yleisin psykososiaalisten vaikeuksien yhdistelmä.

Naiset halusivat vaalia uutta kotiaan. Väillä oli sanallisia kähinöitä, mutta ei vakavaa väkivaltaa. Asumisyksikössä vallitsi me-henki ja naiset esittelivät yksikköä vierailijoille. Naisia yhdistäväksi teemoiksi muodostuivat Itsetunto, naiseus ja äitiys.

Hetki oli hyvä sille, että mukana oli taiteilija ja alkoi naistyö.

Miesten maailman keskelle haluttiin naisten maailmaa ja oivallettiin taiteen merkitys rikkinäisille naisille: Kadulla naiset olivat joutuneet joko peittämään naiseutensa tai käyttämään sitä itselle tuhoisalla tavalla. Jotkut naiset rohkaistuivat käsittelemään omia asioitaan toiminnan kautta. Moni nainen nautti taiteellisesta toiminnasta ja uskaltautui kertomaan aiemmasta elämästään: en ole aina ollut tällainen.

Naiset saivat valita, halusivatko he olla taiteen kokijoita vai tekijöitä. Jokaiselle pyrittiin mahdollistamaan se mitä hän itse halusi tehdä. Naisille taidetoiminnalla näytti olevan erityistä merkitystä. He saivat aivan uudenlaisen roolin ja saivat erilaisia kokemuksia kuin mihin olivat tottuneet päihdepiireissä.

Periaatteena oli, että naisille ei tyrkytetä mitään, vaan he itse valitsevat psykososiaalisen tuen ja työntekijät luovat heille uusia toiminnan mahdollisuuksia. Naisten aseman näkyväksi tekeminen ja orastava kulttuuri- ja taidetoiminta olivat kaiken toiminnan läpikulkevia teemoja.

1 Johdanto

Jotta jokaisella on koti.

Asunto ensin -periaatteen mukaisesti jokaisella tulee olla koti ja tähän arvolähtökohtaan myös Y-Säätiö¹ on sitoutunut vuosille 2020-2030 ajoittuvassa strategiassaan. Tämä tavoite perustelee tutkimuksemme näkökulman, joka sijoittuu kodin ja kodittomuuden kokemuksiin osana naisten asumispolkua. Asumispolun eri vaiheissa saatu tuki, Asunto ensin -periaatteen² mukaisesti on tutkimuksemme keskeinen näkökulma. Tämä tuki on saatu ensisijaisesti asiakas-työntekijä -vuorovaikutussuhteiden kautta. Asukkaiden taloudellisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tukeminen on yksi Y-Säätiön strategian³ kolmesta tavoitteesta, ja sen toteutuksessa asiakas-työntekijäsuhde on tärkeässä merkityksessä.

Tutkimuksemme on laadullinen kokemusten tutkimus, johon on osallistunut onnistuneen asumispolun kulkeneita naisia, asumisneuvoja ja psykososiaalisesti kuormittuneiden naisten parissa työskenteleviä asumissosiaalisen työn ammattilaisia. Tavoitteemme on tuottaa asumissosiaalisen työn kehittämiseen tietoa siitä, millaisten asumispolkujen kautta Y-Säätiön omistamiin Y-Koteihin on päädytty vuokralaisiksi, millaista tukea asumispolun eri vaiheissa on saatu ja millaisia merkityksiä naiset antavat asunnolleen – onko siitä muodostunut heille koti? Y-Kodit ovat erityisryhmille, kuten esimerkiksi asunnottomuutta tai sen uhkaa kokeville tarkoitettuja vuokra-asuntoja. Tutkimusaineistomme koostuu kolmesta osa-aineistosta, joista ensimmäinen on Y-Kodeissa asuvien naisten kahdenkeskisiin haastatteluihin perustuva, toinen Y-Säätiön asumisneuvojen ryhmähaastatteluaineisto ja kolmas asunnottomuustyöhön vuosikymmeniä keskittyneen järjestön työntekijöiden ryhmä- ja yksilöhaastatteluista koostuva haastatteluaineisto. Tuomme naisten asunnottomuuden tutkimukseen sekä asukkaiden henkilökohtaisiin kokemuksiin että työntekijöiden ammatilliseen kokemustietoon pohjautuvan puheenvuoron moninäkökulmaisen ja moniäänisen laadullisen aineistomme ja aiemman tutkimuskirjallisuuden avulla.

Molemmat tutkimusympäristömme sijoittuivat Asunto ensin -periaatteen mukaisesti toimiviin järjestöihin, toinen hajasijoitettuun asumiseen ja toinen pitkäaikaisasunnottomille suunnattuun asumisyksikköön. Haimme vastausta naisten parissa tehtävän asumissosiaalisen työn sisällöille ja toteutukselle sekä asiakas- että työntekijänäkökulmasta, kahdesta hyvin erilaisesta ympäristöstä. Molemmat järjestöt edustavat suomalaista Asunto ensin -mallin toteutusta, toisesta olemme valinneet pitkäaikaisasunnottomille suunnatun asumisyksikön, jossa jokaisella asukkaalla on oma asunto toistaiseksi voimassa olevalla vuokrasopimuksella. Toisen järjestön eli Y-Säätiön osalta keskityimme hajasijoitettuun asumiseen, johon sisältyy kotiin annettava asumisen tuki.

Y-Säätiön strategian yksi kärkitavoitteista on asunnottomuuden poistaminen yhdessä muiden asunnottomuustyön toimijoiden kanssa. Tätä tavoitetta vasten on hyvin perusteltua, että tutkimuksemme kohdistuu paitsi Y-Säätiön omaan toimintaan, myös pitkäaikaisasunnottomien

1 Y-Säätiö on yleishyödyllinen organisaatio ja Suomen neljänneksi suurin vuokranantaja, joka edistää yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta tarjoamalla kohtuuhintaisia vuokra-asuntoja ihmisille, joiden on vaikea löytää asuntoa. Y-Säätiön toiminnan ytimessä on asunnottomuuden poistaminen Asunto ensin -mallin periaatteiden mukaisesti (<https://ysaatio.fi/>).

2 "Asunto ensin" on asunnottomuustyön malli, jota ohjaa ajatus, että asunto on osa ihmisoikeuksia ja ihmisen perusoikeus. Asunnon tarjoaminen on tukitoimista ensimmäinen, jonka jälkeen tuki kohdistuu mm. sosiaalisten, terveydellisten tai taloudellisten ongelmien ratkaisemiseen (<https://asuntoensin.fi/tietoa/asunto-ensin/>).

3 Y-Säätiön strategiakauden 2020-2030 kolme kärkitavoitetta ovat: taloudellisesti ja sosiaalisesti hyvinvoivat asukkaat; reilu siirtymä kohti hiilineutraalia elämää ja asunnottomuuden poistaminen Suomesta ja vähentäminen kansainvälisesti. (<https://ysaatio.fi/y-saatio/strategia-2020-2030>)

parissa jo kauan työskennelleen järjestön työhön, niin lähityötä tekevien kuin johto- ja asi-
antuntijatehtävissä olevien näkökulmasta. Emme mainitse tutkimusraportissa tämän järjes-
tön nimeä, koska tutkimustehtävämme ei ole tutkia nimenomaan kyseisen järjestön työtä,
vaan se edustaa tutkimuksessamme ylipäänsä asumissosiaalista työtä psykososiaalisesti
kuormittuneiden naisten parissa työskenteleviä järjestöjä. Sen sijaan tehtävämme on tuot-
taa tietoa työnantajamme Y-Säätiön asumissosiaalisen työn kehittämiseksi. Olemme pyr-
kineet tutkimusprosessin kaikissa vaiheissa toimimaan siten, että suhteemme Y-Säätiöön
olisi niin tutkimukseen osallistuneille kuin lukijoille mahdollisimman läpinäkyvä. Y-Säätiön
periaate ”Kuuntelemme asukkaitamme” omalta osaltaan tukee metodisia valintojamme.
Kokonaiskuvan muodostaminen naisten asunnottomuudesta yhteiskunnallisena ilmiönä ja
asunnottomista naisista yhteiskunnan jäsenenä edellyttää heidän itsensä kuulemista.

Asunnottomat naiset eivät muodosta yhtenäistä kategoriaa. Asunnottomuus voi olla vuosi-
kymmeniä kestänyttä kodittomuutta osana laaja-alaista syrjäytymistä tai tilapäinen katkos
vakaalla asumispolulla. Syy-seuraus -suhteet asunnottomuuteen ja sieltä ulos ovat vain har-
voin yksiselitteisen kausaalisia. Asumispolku-metafora pitää sisällään ajallisuuden ja tilanteit-
taisuuden, mikä sopii hyvin aineistomme kerronnallisuuteen. Tilastot kertovat asunnottomien
lukumääristä ja niissä tapahtuneista muutoksista. Laadullisen tutkimuksen kautta haemme
ymmärrystä naisten asunnottomuudesta ilmiönä, prosessina ja koettuna todellisuutena, sekä
asunnottomuudesta irrottautuneiden naisten että asumissosiaalisen työn ammattilaisten
kertomusten pohjalta rakentuneen haastatteluaineiston avulla. Olemme päätyneet käyttä-
mään naisten parissa tehtävästä, asiakas-työntekijä -vuorovaikutukseen perustuvasta asu-
misen tukityöstä käsitettä asumissosiaalinen työ, jonka määrittelemme seuraavalla tavalla:

*”Käsite **asumissosiaalinen työ** kuvaa sellaista asunnottomien, asunnottomuusuhan alla elä-
vien tai aiemmin asunnottomuutta kokeneiden parissa tehtävää asunnottomuuden vastaista
työtä, joka kohdistuu asumista vaarantaviin taloudellisiin, sosiaalisiin ja terveydellisiin ongel-
miin. Asumissosiaalisen työn tavoitteena on asunnottomuuden poistaminen ja ennalta eh-
käisy, asumisen pysyvyyden turvaaminen sekä asunnottomien ja asunnottomuutta koke-
neiden taloudellisen ja psykososiaalisen hyvinvoinnin vahvistuminen. Asumissosiaalinen työ
toteutuu ammattilaisten ja asukkaiden välisenä yksilö-, ryhmä- tai yhteisötason vuorovaiku-
tustyönä, mutta se voi olla myös rakenteellista asumisen tai palvelujärjestelmän epäkohtien
poistamiseen ja kehittämiseen kohdentuvaa monialaista verkostotyötä.”*

Naisten asuntolassa etnografista tutkimusta tehneen Anni Vanhalan (2005, 57) sanoin: *”On
tutkittava sitä käytäntöä, jossa niin työntekijöinä kuin asiakkaina toimimme. Vuoropuhelun kautta
kentältä tulevat ideat ja ongelmat voivat muuttua tutkimuskysymyksiksi ja toisaalta tutkimuksessa
rakentuva tieto voi siirtyä kentälle ja koitua niin asiakkaiden kuin työntekijöiden hyödyksi.”*

Osallistumme asumispolkuihin ja asumissosiaaliseen työhön kohdistuvaan tutkimukseen
asiakas-työntekijä -vuorovaikutussuhteen näkökulmasta. Tutkimuksemme tuo tähän kes-
kusteluun työntekijänäkökulman pitkäaikaisasunnottomille suunnatusta yhteisöllisestä asu-
misvaihtoehdosta ja naisten kokemuksiin perustuvan tulkinnan siitä tuesta, jota on ollut
saatavilla omaksi kodiksi koettuun asuntoon johtaneella polulla. Tutkimustehtävämme koh-
distuu naisten asumispolkuihin, niiden varrella saatuun tukeen ja kodin merkitykseen asun-
nottomuutta kokeneille tai asunnottomuusuhan alla eläneille naisille. Olemme muodosta-
neet tutkimustehtävämme pohjalta neljä tutkimuskysymystä, joista kahteen ensimmäiseen
vastaamme Y-Kodeissa asuvien naisten ja Y-Säätiön asumisneuvojen haastatteluaineistojen
avulla ja kahteen jälkimmäiseen pitkäaikaisasunnottomuuteen vastaavan järjestön työnteki-
jöiden haastatteluaineiston pohjalta.

Millaisten vaiheiden kautta naisten asumispolku rakentuu asunnottomuudesta omaan kotiin?

Millaista tukea naiset ovat saaneet asumispolun eri vaiheissa ja mitä merkityksiä he antavat saamalleen tuelle?

Millaisia sisältöjä nais erityinen työote saa silloin, kun se toteutuu psykososiaalisesti kuormittuneiden naisten parissa tehtävässä asumissosiaalisessa työssä?

Mikä tukee nais erityistä asumissosiaalista työtä tekevien työntekijöiden työssä jaksamista ja ammatillista kehitystä?

Tutkimusraportti etenee siten, että luvussa 2 esittelemme tutkimuksen käsitteet ja teoreettisen taustan. Luku 3 on metodiluku, jossa kerromme tutkimusaineistoista, aineiston keruusta ja analyysistä. Luvut 4 ja 5 ovat empiriavetoisia tuloslukuja. Luvussa 6 esittelemme tutkimuksen johtopäätökset.

2 Tutkimuksen käsitteet ja taustakirjallisuus

Tutkimuksemme teoreettinen perusta rakentuu käsitteille asumispolku, asiakas-työntekijä -suhde, koti ja haavoittuvuus (vulnerability). Haavoittuvuus kuvaa naisten elämäntilanteita, erityisesti asunnottomuutta ja köyhyyttä, mutta myös psykososiaalisia vaikeuksia. Naisten vaiheet kohti nykyistä asuntoa sijoittuvat asumispoluille, joiden varrella he ovat saaneet tai jääneet vaille asiakas-työntekijä -suhteessa annettavaa tukea. Asunto ensin -periaatteen mukaisesti saatu asunto on tarkoitettu asukkaankodiksi, mutta se ei ole sitä itsestään selvästi.

Useissa tutkimuksissa, lähtien Helen Watsonin ja Sophie Austerberryn (1986) pioneiritutkimuksesta aina näihin päiviin asti, on osoitettu naisille kohdennettujen palvelujen riittämättömyys, epätarkoituksettomuus ja niihin liitetyt leimaavat mielikuvat (Mayock & Sheridan 2020, 27; Mayock & Bretherton 2016; 2021; Rännäli 2021). Naisten omia kokemuksia palveluista on tutkittu kansainvälisesti ja hieman myös Suomessa (Vanhala 2005; Haahtela 2015). Palvelut on pääsääntöisesti koettu leimaaviksi, kontrolloiviksi ja niihin on turvaututtu vasta aivan viimeisinä vaihtoehtoina, kun epävirallista tukea ei ole ollut saatavilla (esim. Averitt 2003, 79-100; Cook 2002, 285-316; Skobba 2016, 41-58). Toisaalta tutkimuksissa on korostunut myötätunnon ja käytännöllisen avun merkitys asiakkaille ja kokemus kokonaisvaltaisesta auttamisesta (Haahtela 2015; Juhila & Löfstrand & Raitakari 2020; Ranta & Juhila 2019).

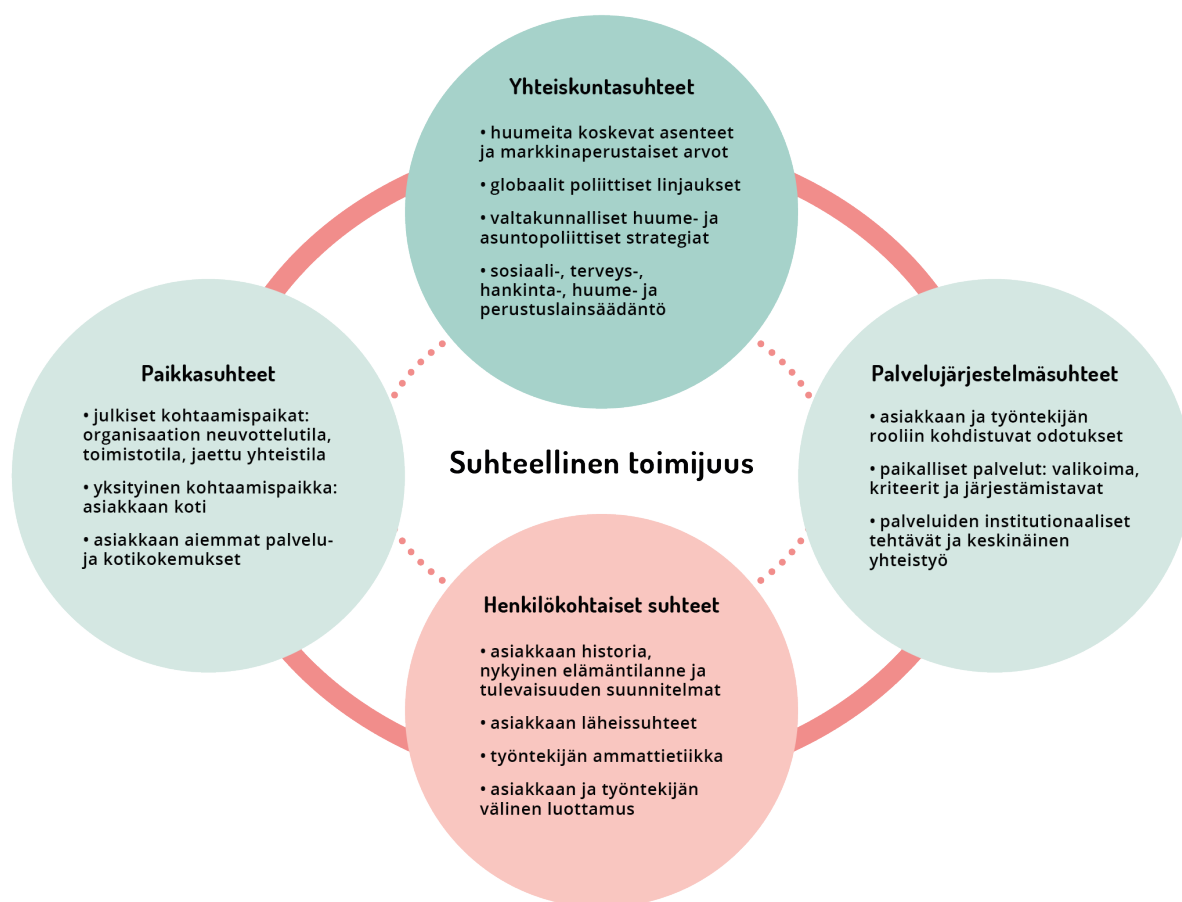
Juhila ym. (2020) ovat käsitteellistäneet kotona annettavan tuen kolmeen eri ulottuvuuteen, jotka ovat tilanteittaisuus (situationality), rajattomuus (boundlessness) ja myötätunto (empathy). Nämä ulottuvuudet saavat erityisen sisältönsä seurauksena siitä, että ne toteutuvat kotiympäristöissä. Riikka Perälä ja Sari Jurvansuu (2016, 532-537) ovat tutkineet Asunto ensin -periaatteella toimivassa asumisyksikössä tehtävää asumisen tukityötä ja osoittaneet, kuinka asukkaat jäävät heille kuuluvien julkisten palvelujen, kuten päihde- ja mielenterveyspalvelut, ulkopuolelle. Tähän on osittain syynä virheellinen näkemys, jonka mukaisesti oletetaan, että psykososiaaliset vaikeudet tulevat kokonaisvaltaisesti hoidetuiksi asumisyksikköjen työntekijöiden toimesta. Ruotsissa asunnottomuutta tutkinut Cecilia Hansen Löfstrand (2015, 17-38) on päättänyt jopa sellaiseen johtopäätökseen, että asumisyksikkö voi pahimmillaan olla kontrollin ja muusta yhteiskunnasta eristämisen saareke kaikkein marginalisoituneimmille asunnottomille.

Asunnottomien naisten parissa työskentelevien työn erityislaatuisuus ja työn kuormittavuus on sekin ollut kansainvälisen tutkimuksen kohteena. Tutkimuksissa on osoitettu lähityön emotionaalinen kuormittavuus johtuen paineesta vastata akuutteihin kriisitilanteisiin ja ottaa vastaan naisten tunnekuormaa. Myös koulutukseen ja työssä jaksamiseen liittyviä haasteita on käsitelty (esim. Baker & O'Brien & Salahuddin 2007, 465-474; Lemieux-Cumberlege & Taylor 2019, 367-378; Salem & Kwon & Ames 2017, 665-687).

Sosiaalityön professori Gillian Ruch (2018, 19-54) on kehittänyt käsitteen *suhdeperustainen sosiaalityö* (relationship-based social work) psykodynaamiseen teoriasuuntaukseen perustuen. Suhdeperustaisessa sosiaalityössä asiakas-työntekijä -suhde on nimensä mukaisesti keskiössä. Erityisesti traumatisoituneiden henkilöiden parissa työskentelyssä kaiken perusta on luottamuksen vähittäinen rakentuminen, mikä edellyttää työntekijältä paitsi myötäläpäätä asennoitumista, myös sitkeyttä, periksiantamattomuutta ja johdonmukaisuutta. Luottamukselle perustuva työskentelyote edellyttää taitoa osoittaa kiinnostusta ja kuunnella intensiivisesti – myös non-verbaaleja viestejä. Lukuisissa sosiaalityön tutkimuksissa

(esim. Järvinen 2015, 198-226; Karttunen 2019, 117-197; Ranta 2020, 86-88; Ruch 2018, 19-35) on osoitettu luottamukseen perustuvan vuorovaikutussuhteen suuri merkitys työskentelyn onnistumiselle.

Johanna Ranta (2020) on kehittänyt Ruchin (mt. 19-35) käsitteellistyksiä hyödyntäen käsitteen suhdeperustainen auttamistyö, jonka perustana on asiakas-työntekijä -vuorovaikutussuhde, jonka rakentumiseen vaikuttavat paitsi yksilötason vuorovaikutus, myös palvelujärjestelmä-, paikka- ja yhteiskuntasuhteet. Hyödynämme Rannan jäsenystä oman aineistomme analyysissä, jossa on kerrontaa tilapäismajoituksesta, tuttavien luona ja ulkosalla asustelusta, kodista, lastensuojelusta, psykiatrisesta hoidosta ja päihdepalveluista sekä toimintojen taustalla vaikuttavasta Asunto ensin -periaatteesta. Lähtökohtana on asumissosiaalisen työn ymmärtäminen sellaisena suhdeperustaisen auttamistyön työmuotona, joka suuntautuu eriarvoisuuden vähentämiseen, psykososiaalisen hyvinvoinnin vahvistamiseen ja asunnottomuuden poistamiseen Asunto ensin -periaatteen mukaisesti.

Kuvio 1. Suhteellisen toimijuuden rakentuminen huumeita käyttävien matalan kynnyksen palveluiden vuorovaikutuksessa (Ranta 2020, 90).

Kotitutkimusta on tehty runsaasti eri tieteenaloilla, myös sosiaalitieteissä (esim. Vilkkonen (2000, 212-230; 2007, 13-26; 2010, 213-236; Vasara 2016). Kotitutkimusta on tehty asunnottomuus- ja marginalisaatiotutkimukseen kiinnittyen erityisesti Tampereen yliopistossa Kirsi Juhilan johtamissa tutkimushankkeissa⁴. Elämä vailla omaa kotia merkitsee paljon muutakin kuin asunnon puutetta. Kodilla on asuntoa syvempi henkilökohtainen merkitys, sillä se pitää sisällään materiaalisuuden, sosiaalisen ja emotionaalisen ulottuvuuden. Jotta asunnosta tulee koti, asukkaan

⁴ <https://research.tuni.fi/margi-fi/>

on kiinnityttävä siihen tunteillaan. Kiinnittyminen voi olla vaikeaa ja ilman tukea jopa ylivoimaista aiempien asunnottomuuskokemusten tai kodin särkymiseen liittyvien traumaattisten tapahtumien seurauksena. (Ranta & Juhila 2019; Granfelt 1998, 103-116.) Merkitykselliseksi koetut toiminnat osana päivittäistä arkea edesauttavat asunnottomuuden uusiutumisen riskin väistymistä ja saattavat näin edesauttaa asunnon muodostumista kodiksi eli kodintunnon rakentumista. Olemmekin hyödyntäneet analyysissa käsitettä kodin tuntu (sense of home).

Asumispolku on ollut viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana usein käytetty metafora niin asunnottomuustutkimuksessa kuin asunnottomuuden vastaisessa kehittämistyössä (esim., Clapham 2002, 57-68; 2003, 119-127; 2014, 2016-2031; Fopp 2009, 271-291; Juhila & Kröger 2016; May 2000, 613-638). Suvi Raitakari (2019) on tutkinut metaforien käyttöä asunnottomuuden tutkimuksessa ja osoittanut asumispolku käsitteen suosion viimeaikaisessa asunnottomuuden tutkimuksessa. Käsite on vakiintunut teoreettisesti perusteltuna käsitteenä asumisen tutkimukseen David Claphamin (2005) työskentelyn tuloksena. Asumispolku ohjaa tutkimaan asunnottomuutta osana elämänkulun eri vaiheita. Ajallinen ulottuvuus tekee mahdolliseksi asunnottomuuden dynaamisen luonteen esiin tuomisen: asunnottomuusjaksot saattavat vaihdella erilaisten asumisjaksojen kanssa. Asunnottomuus saa erilaisia muotoja eri elämänvaiheissa eikä polku asunnottomasta asukkaaksi tai päinvastaiseen suuntaan ole läheskään aina yksiviivaisen suora, jopa niin, että lineaarinen polku suoraan määränpäähän eli pysyvään asuntoon on harvinainen (De Decker & Segers 2014, 611).

Asumispolun voi nähdä vastakohtana asumisuran käsitteelle, joka luo mielikuvan lineaarisesti etenevästä nousujohteisesta asumisesta kohti yhä väljempää ja tasokkaampaa omissuomista osana menestystarinaa. Asumispolut sen sijaan saattavat olla vaikeakulkuisia ja niiltä saattaa eksyä niin kauas, ettei löydy takaisin ilman tukea (Juhila ym. 2016). Empiirisen aineistomme naisten asumispolut kulkevat asunnottomuudesta tai sen uhkasta eri vaiheiden kautta kohti omaa asuntoa. Asumispolku käsitteen avulla analysoimme Asunto ensin -periaatteella toteutuvaa asumista naisten näkökulmasta.

Käsite haavoittuvuus (vulnerability) ja haavoittuva (vulnerable) ovat vakiintuneet niin ammatilliseen kielenkäyttöön kuin tutkimusteksteihin. Käsitteet jäävät usein määrittelemättä ja tästä seurauksena ne jäävät paitsi epämääräisiksi, pahimmillaan myös leimaaviksi ja ulossulkeviksi. Haavoittuvuus käsitettä onkin kritisoitu sen leimaavuudesta: vaikeat tilanteet muuttuvat ihmisten heikkouksiksi ja patologioiksi, kun heidät määritellään haavoittuviksi. Haavoittuvuus on lähtökohtaisesti moraalisesti ja poliittisesti latautunut käsite silloin, kun se viittaa kategoriaan *haavoittuvat* (the vulnerable), joka ei ole suhteessa mihinkään. Tällöin haavoittuvien kategoria on leimattu tietynlaiseksi joukoksi, johon vahvasti liittyy heikkous. Haavoittuvuus ei itsestään selvästi ole liitettävissä esimerkiksi asunnottomiin tai rikostaustaisiin naisiin. Sukupuolella on kuitenkin merkitystä: naiset ovat suhteessa asunnottomuuteen miehiä haavoittuvampia. Tai toisin ilmaisten: asunnottomuus on naisille erityisen haavoittava tilanne (esim. Milaney ym. 2020).

Haavoittuvuutta voi lähestyä myös siten, että se ymmärretään yleisinhimilliseksi ja suhteelliseksi (situational, relational). Kaikki ihmiset ovat haavoittuvia, mutta jotkut ovat sitä erityisen paljon, koska heidän elämässään on jokin haavoittava elementti, kuten köyhyys, asunnottomuus tai lähisuuhdeväkivalta. Eettisesti kestävä lähtökohdan mukaisesti tunnustetaan ja tunnustetaan kaikkien ihmisten haavoittuvuus, mutta elämäntilanteistaan johtuen jotkut ovat erityisen haavoittuvia. Tämä oikeuttaa heidät saamaan erityistä tukea esimerkiksi asunnon hankkimisessa ja sen kodiksi rakentamisessa. Käsitettä *haavoittuvuus* voi siis käyttää kahdella aivan vastakkaisella tavalla. Ensimmäinen vaihtoehto on patologisoiva, alistava ja leimaava. Sille vastakkainen taas korostaa "haavoittuvien" oikeuksia ja nostaa esiin kohtuuttomia tilanteita. (Brown 2011) Monet tutkijat käyttävätkin mieluummin ilmaisua *haavoittava tilanne*, jolloin katse siirtyy yksilön patologioista haavoittuvuutta tuottaviin olosuhteisiin tai heikosti toimiviin palveluihin ja riittämättömään perustoimeentuloon (Brown 2011; Brown & Ecclestone & Emmel 2017; Virokannas & Liuski & Kuronen 2020.)

3 Tutkimusaineisto, sen keruu ja analyysi

Tutkimuksemme empiirinen aineisto koostuu kolmesta laadullisesta haastatteluaineistosta. Ensimmäinen osa-aineisto on yhdeksästä onnistuneen asumispolun kulkeneen naisen haastatteluista koostuva kokonaisuus. Sitä täydentää asumisneuvojen kahdessa eri ryhmässä toteutetuista fokusryhmähaastatteluista koostuva aineisto. Kolmas aineistomme on koottu Asunto ensin -periaatteella toimivan asumisyksikön kolmen lähityötä tekevän ammattilaisen ryhmähaastattelusta sekä kyseistä asumisyksikköä ylläpitävän järjestön asiantuntija- ja johdotehtävissä toimivien kolmen ammattilaisen kahdenkeskisistä haastatteluista. Kolmannen aineiston fokus on nais erityisessä asunnottomuustyössä psykososiaalisesti kuormittuneiden naisten parissa.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusaineiston määrällinen laajuus ei ole olennaista, vaan se, että analyysin pohjalta tutkija kykenee argumentoimaan jotakin merkityksellistä tutkittavasta ilmiöstä, tässä tapauksessa naisten asumispoluista ja niiden varrella saadusta tuesta sekä kodin merkityksestä. Tärkeintä on se, että tutkimusaineisto on perusteltu näyte tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä tai toiminnasta. Olemme koonneet kolme osa-aineistoa saadaksemme monipuolisen, eri näkökulmista rakentuvan kuvan naisille kohdennetusta asumissosiaalisesta työstä ja kodin merkityksistä asunnottomuutta kokeneille naisille.

Kaikki kolme osa-aineistoa täydentävät toisiaan siten, että naisten haastatteluaineiston avulla saamme esiin asiakkaiden kokemuksia asiakas-työntekijä -suhteen merkityksistä osana asumispolkua. Asumisneuvonta on tärkeässä roolissa Y-Säätiön asumissosiaalisen työn toteuttajana, erityisesti Y-Kotien asukkailla. Asumisneuvonnan rooli korostuu asumisen alkuvaiheessa, johon sisältyy asukashaastattelu, asuntonäyttö ja puolivuotiskotikäynti. Kolmas aineisto antaa mahdollisuuden analysoida pitkäaikaisasunnottomuutta kokeneiden naisten parissa tehtävää yhteisöllistä asumissosiaalista työtä. Työntekijöiden kerronta tuo näkyviin erittäin haavoittavassa tilanteessa elävän asunnottomien ryhmän parissa tehtävän työn erityispiirteet. Seuraavaksi kuvaamme aineiston keruuprosessin näiden kolmen aineiston osalta ja sen jälkeen kerromme aineiston analyysistä.

Tutkimuksen kaikissa vaiheissa huolehdittiin eettisten periaatteiden asianmukaisesta toteutumisesta. Molemmassa tutkimuksessa mukana olevassa organisaatioissa tutkimus eteni tutkimuslupakäytäntöjen mukaisesti. Tutkimuslupahakemus sisälsi tutkimussuunnitelman ja selvityksen tutkimustiedon käyttötarkoituksesta. Haastateltaviksi rekrytoituille annettiin etukäteen informaatiota tutkimuksesta. Tämä sisälsi perustiedot tutkimuksen tarkoituksesta, ja siinä korostettiin osallistumisen vapaaehtoisuutta ja osallistujien anonymiteettiä. (Kainulainen & Honkatukia 2021, 117.) Ennen haastatteluja kaikki osallistujat allekirjoittivat suostumuslomakkeen. Myös haastattelun yhteydessä korostettiin tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuutta ja luottamuksellisuutta. Päätimme olla liittämättä lainauksiin tunnistetta haastateltavista, jotta voimme taata osallistujien anonymiteetin. Aineisto-otteissa käytetyt nimet on muutettu alkuperäisistä.

3.1 Y-Säätiön asumisneuvonta

Y-Säätiön asumisneuvojen ryhmähaastatteluihin (vuoden 2019 syksy) perustuva aineisto koostuu kahdesta noin puolentoista tunnin mittaisesta ryhmähaastattelusta, joissa keskityttiin seuraaviin kysymyksiin:

Millaisena asumisneuvojat näkevät työnsä ja sen merkityksen osana asukkaiden arkea?

Miten asumisneuvojat ammatillisen kokemustietonsa pohjalta haluavat kehittää työtään ja miten he arvioivat työnsä vastaavan asukkaiden tukea vaativiin tilanteisiin?

Ensimmäiseen ryhmähaastatteluun osallistui kolme asumisneuvojaa ja toiseen viisi. Tämän osa-aineiston tehtävä on johdattaa Y-Säätiön asumissosiaaliseen työhön naisten asumispoluilla. Haastattelut toteutettiin keskustelunomaisesti ja eri teemoista keskusteltiin joustavasti, tarvittaessa alkuperäisestä järjestyksestä poiketen. Ajatuksenamme oli kiinnittää erityistä huomiota nais erityisyyden toteutumiseen asumisneuvojen työssä siten, että nostamme sen esiin kunkin haastatteluteeman kohdalla. Haastatteluteemat olivat *paikka, asiakastyön toteutustapa, asiakasvalinnat ja tuen tarpeen arviointi, asumiseen kohdistuva tuki (taloudellinen neuvonta ja sosiaalinen tuki) sekä yhteistyö järjestöjen ja kuntien kanssa*. Haastattelujen läpikulkeva teema oli *miten Y-Säätiön asumisneuvontaa voisi kehittää erityisesti naisasukkaiden näkökulmasta?*

3.2 Naisten asumispolut omaan kotiin

Vuoden 2020 alkupuolella keräämämme aineisto koostuu yhdeksästä kahdenkeskisestä haastattelusta, jotka teimme asunnottomuudesta irrottautuneiden tai asunnottomuuden uhkaa kokeneiden naisten kodeissa.

Menimme paikan päälle, naisten koteihin, tavoitteenamme saada kuulla naisten omiin kokemuksiin perustuvia kertomuksia kotiin johtaneista asumispoluista. Paikan päälle menemisellä oli useita merkityksiä. Ensinnä se tarjosi hyvän mahdollisuuden tutustua edes hieman alueeseen, kun etsimme oikeaa osoitetta. Toiseksi, naiset olivat omalla maaperällä, omassa asunnossaan ja me olimme heidän vieraitaan. Kolmanneksi, kotiympäristö inspiroi kerrontaa kodin merkityksistä.

Haastattelussa käytimme asumispolun eri vaiheisiin ja sen aikana saatuun tukeen painottuvaa teemarunkoa. Pyrimme siihen, että naisille jäisi tilaa mahdollisimman vapaaseen asumispolun eri vaiheiden muisteluun, siten, että kunkin kertomus painottuisi juuri niihin asioihin, jotka hän koki merkityksellisiksi. Tavoitteenamme oli haastattelujen avulla tavoittaa niitä subjektivisia merkityksiä, joita naiset antoivat asumispolun aikana saamalleen tai saamatta jääneelle tuelle ja omalle asunnolle.

Vaikka teemarunko ohjasi ja rajasi kerrontaa, asumispolut rakentuivat painotuksiltaan varsin paljon toisistaan poikkeaviksi. Naisten ikäjakauma ulottui 18-vuotiaasta 66-vuotiaaseen. Joukkoon mahtui niin opiskelijoita kuin eläkeläisiä, työssä käyviä ja kuntouttavassa työtoiminnassa toiminnassa olevia. Haastattelimme äitejä, isoäitejä ja lapsettomia naisia. Joku oli ollut vuosia asunnoton, kierrellyt huumeluukuissa ja yöpynyt porraskäytävissä, toiselle asunnottomuus oli poikkeuksellinen katkos asumispolulla. Nuorimmat naiset olivat siirtyneet omaan asuntoon lastensuojelun jälkihuollon tuella, välttämällä asunnottomuuden. Naisia yhdistävä tekijä oli pienituloisuus ja asunnon järjestäminen yleishyödyllisen järjestön omistamassa hajajoitetussa vuokra-asunnossa. Pienituloisuus ja rajalliset mahdollisuudet asunnon hankinnassa

tekivät naisten tilanteesta haavoittavan. Kaikki kertoivat myös vaikeista kokemuksista elämänkulun varrelta, mikä osaltaan lisää haavoittuvuutta.

Haastattelun aluksi kerroimme naisille, että tutkimuksen kohteena ovat ne vaiheet, joiden kautta he olivat päätyneet asumaan Y-Kotiin ja heidän kokemuksensa nykyisestä asunnostaan. Asiakas-työntekijä -suhde painottui naisten kerronnassa yllättävänkin voimakkaasti. Tutkimusympäristömme oli koti, mistä seurauksena asunnottomuuspolkua tarkasteltiin elettyinä ja koettuna jaksona osana elämänkulkua. Nyt koti, vieläpä melko uusi, sai suuren merkityksen kerronnassa ja asunnottomuutta tai sen uhkaa tarkasteltiin tilanteesta käsin, jossa asunnottomuudesta oli pystytty irrottautumaan siten, että sen uusiutumisen riski ei näyttäytynyt ajankohtaiselta uhalta. Kodin saaminen, siihen liittyvä prosessi ja edeltävä asunnottomuus olivat vielä hyvin muistissa.

Teemahaastattelu oli perusteltu vaihtoehto, koska tutkimus rajautui asunnottomuuden ja siitä irrottautumisen tematiikkaan. Naiset kertoivat laajemmin elämästään siinä määrin kuin he itse halusivat. Asunnottomuus on niin kokonaisvaltaisesti elämään vaikuttava tekijä, ettei sitä voi erottaa muusta elämästä irralliseksi teemaksi. Väljä teemarunko teki mahdolliseksi sen, että asumispolkuun valikoituivat teemat erilaisine painotuksineen sen mukaisesti, mitä merkityksiä ne suhteessa asunnottomuuteen ja siitä irrottautumiseen kunkin naisen kohdalla saivat.

Tutkimustehtävämme ohjasi haastattelun rakentumista siten, että asiakas-työntekijä -suhteeseen liittyvät pohdinnat saivat varsin ison roolin. Kodista ja sille annetuista merkityksistä oli luontevaa keskustella haastattelun lopuksi. Haastattelukertomukset ovat aikaan, paikkaan ja vuorovaikutukseen sidottuina naisten omia tulkintoja asumispolun eri vaiheista ja sen aikana saadusta tuesta (esim. Vanhala 2005, 267-268).

Aiempiin elämänvaiheisiin liittyvillä kokemuksilla voi olla suuri merkitys naisten asunnottomuudelle ja sille millaiseksi heidän kotiutumisensa ja elämänkulkunsa muodostuu. Vaikeita lapsuuteen ja nuoruuteen ajoittuvia ja ennen asunnottomaksi joutumista koettuja kokemuksia löytyy aineistosta, mutta vähäeleisesti kerrottuina eikä niihin syvennytty perusteellisemmin. Perusteena tähän rajaukseen oli se, että asumispolku rajattiin asunnottomuudesta tai sen uhkasta kohti omaa kotia eteneväksi jaksoksi, jossa asumisen kysymykset olivat ensisijaisia.

Ihmisten päätöstä olla osallistumatta haastatteluun tulee kunnioittaa, ja sensitiivisissä aiheissa tulee harkita tarkkaan, pyytääkö kieltäytyneitä myöhemmin uudelleen osallistumaan haastatteluun (Aho & Paavilainen 2017, 342). Emme yrittäneet suostutella naisia eikä heitä kieltäytymisen jälkeen enää toistamiseen pyydetty osallistumaan. Tutkimuksemme osallistuneiden naisten tilanne oli haastatteluajankohtana ainakin asumisen osalta heidän toiveidensa mukainen. Haastatteluissa ei käsitelty sensitiivisiä henkilökohtaisia asioita, ellei haastateltava itse ottanut niitä puheeksi. Kuitenkin, lähes mikä tahansa asia saattaa olla sensitiivinen juuri kyseiselle haastateltavalle. Kodin menettäminen ja asunnottomuus ovat erittäin raskaita kokemuksia ja yleensä niihin liittyy myös muita vaikeita asioita. Asumisneuvojilta kuulimme, että jo pelkästään pyyntö osallistua asunnottomuutta käsittelevään haastatteluun oli saattanut herättää kipeitä muistoja. Oli siis ehdottoman tärkeää, että naisia ei suostuteltu osallistumaan, vaan päinvastoin osallistumisen vapaaehtoisuutta korostettiin.

Oletko sä se Y-Säätiön ihminen?

Tämän kysymyksen esitti nuori nainen kohdatessaan tutkijan kotitalonsa pihalla, vähän ennen haastattelun aloittamista. Asumisneuvojien haastatteluissa tuli esiin näkemys siitä, että asumisneuvojan vuorovaikutustyötä ohjaa ja rajaa asetelma ”olemme vuokranantajan edustaja”. Myös me tutkijoina jouduimme pohtimaan tätä periaatteessa samaa valta-asetelmaa: vuokranantajatahon edustaja haastattelemassa vuokralaista hänen kodissaan. Yksi

naisista pyysi viemään kirjeen toimistolle, joku toinen toimittamaan viestiä asumisneuvojille. Asumisneuvojat rekrytoivat omia asiakkaitaan tutkimukseemme, mikä osaltaan vielä vahvisti tutkimuksemme sidosta vuokranantajatahoon. Vuorovaikutustilanteen valta-asetelmaa ei voi sivuuttaa, etenkin kun on kyse asuntomarkkinoilla haavoittuvassa asemassa olevasta ryhmästä.

Haastattelutilanteissa aiemmista päihdeongelmista, hyvinkin vakavista, oli kerrontaa ja esimerkiksi meneillään olevasta korvaushoidosta. Mielenterveyden ongelmista kerrottiin myös ja vaikeista lastensuojeluun liittyneistä vaiheista. Päihde- ja mielenterveysongelmat ja tilanteiden hallitsemattomuus sijoittuivat naisten kerronnassa menneisyyteen. On mahdollista, että sidoksemme Y-Säätiöön vaikutti siihen, että vaikeuksista vaiettiin. Sekin on mahdollista, ettemme tavoittaneet kaikkia viestejä, jotka oli tarkoitettu pyynnöiksi kysyä enemmän sensitiivisistä aiheista. Asuminen kietoutuu eri elämänalueisiin ja tästä seurauksena vuorovaikutussuhteissa käydään intuitiivista rajanvetoa käsiteltävästä tematiikasta. Tutkijoina jouduimme vastatusten saman kysymyksen kanssa kuin asumisneuvojat: mikä oikeuttaa sen, että kysyn tästä aiheesta? Ja toisaalta: miten osaan asettaa vuorovaikutukseen siten, että haastateltavalla on tilaa kertoa itselleen merkityksellisistä asioista, vailla painetta tuottaa ”hyvän vuokralaisen tarina”?

Eettisesti kestävä tutkimushaastattelun tärkein periaate, jota myös me pyrimme noudattamaan, on se, että ihmisiä ei kohdata vain jonkin kategorian, kuten asunnoton, vanhus, mielenterveyskuntoutuja tai vapautunut vanki, edustajana, vaan ihmisille annetaan mahdollisuus kertoa heille itselleen tärkeistä asioista (Lumme-Sandt 2017, 297-309). Lähiötutkimusta tehnyt Lotta Junnilainen (2019, 228) kuvaa, kuinka lähiön nuoret olivat tottuneet siihen, että erilaisissa hankkeissa ja tutkimuksissa heille oli valmiiksi tarjolla huonomaineisessa lähiössä asuvan ongelmanuoren kategoria. Kun Junnilainen kertoi nuorille tutkimuksestaan, hän sai vastauksen:

”Sä siis ajattelet että me ollaan jotenkin köyhiä.”

Jos ongelmakategorisoinnista vapaudutaan, saattaa tutkimukseen osallistuminen olla voimaannuttava kokemus ja jopa harvinainen mahdollisuus kertoa omia kokemuksia ja näkemyksiä yhteiskunnallisesta ilmiöstä, esimerkiksi asunnottomuudesta ja palvelujärjestelmästä. Y-Säätiön arvolähtökohtana on asukkaiden kuuleminen, mikä omalta osaltaan antaa eettisen oikeutuksen valitsemallemme aineistonkeruun metodille.

3.3 Yhteisöperustainen asumissosiaalinen työ

Naisten yhteisön työntekijöiden ryhmähaastattelu toteutettiin asumisyksikössä, työntekijöiden taukotilassa. Asiakas-työntekijä -suhdetta taustoittaa asumisyksikkö työpaikkana ja sinne muodostunut yhteisö, joten oli tarkoituksenmukaista tehdä haastattelu asumisyksikön tiloissa. Haastatteluaineisto koostuu työntekijöiden aikaan, paikkaan ja vuorovaikutukseen sidotuista näkemyksistä heidän omasta työstään ja naisten tilanteista (esim. Vanhala 2005, 267-268). Ryhmähaastatteluun osallistui kolme työntekijää, kaikki naisia ja koulutukseltaan lähihoitajia. Heidän työkokemuksensa vaihteli neljästä vuodesta muutamaan kuukauteen.

Ryhmähaastattelua aineistonkeruun metodina voi perustella siten, että se tarjoaa työryhmän jäsenille mahdollisuuden monipuolistaa ja syventää toistensa kerrontaa. Toisaalta ryhmätilanne voi luoda painetta yhdenmukaiseen kerrontaan, mikä rajoittaa tai pahimmillaan jopa estää eriävien näkemysten ilmaisemisen. Ryhmän valtasuhteet väistämättä vaikuttavat siihen, mitä ja miten osallistujat puhuvat. Omassa haastattelussamme puheenvuorot

jakautuivat epätasaisesti: kokeneemmat työntekijät puhuivat enemmän, mutta keskinäinen vuorovaikutus oli toisia arvostavaa, toisten puheenvuoroja tukevaa ja täydentävää.

Ryhmähaastattelussa rakentui työryhmän yhteinen näkemys työstään, mikä on perusteltua, koska työntekijät työskentelevät tiiminä. Paikan ja yhteisön merkitys korostuu asumisyksikössä tehtävää vuorovaikutustyötä kuvaavassa kerronnassa. Asiakas-työntekijä -suhteesta ei voi myöskään kertoa kuvaamatta suhdetta siihen ilmiöön, johon vuorovaikutus kohdistuu. Näin ollen haastattelu sisältää kuvauksia naisten yhteisön asukkaiden elämäntilanteista, asumispoluista ja niihin liittyvästä psykososiaalisesta kuormituksesta, kuitenkin ainoastaan yleisellä tasolla. Työntekijät olivat hyvin tarkkoja asukkaiden yksityisyyden suojaamisessa.

Asiantuntija- ja johtotehtävissä olevien ammattilaisten haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina. Haastatteluissa hyödynnettiin asumisyksikön työntekijöiden ryhmähaastattelussa käytettyä haastattelurunkoa, kuitenkin muokattuna asiantuntijan työtehtäviin ja kokemukseen paremmin soveltuvaksi.

3.4 Haastatteluaineiston analyysi

Ammattilaisten haastatteluaineisto on analysoitu aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Aineiston lähiluvun pohjalta jäsensimme vuorovaikutustyön ensin neljään pääteemaan: paikka, yhteisö, sensitiiviset aiheet ja työssä jaksaminen. Lopullisessa analyysissä paikka ja yhteisö yhdistyivät, sensitiiviset aiheet laajenivat käsitteeksi *naiserityinen asumissosiaalinen työ* ja työssä jaksamista jäsensimme valojen ja varjojen eli työn iloa ja merkityksellisyyden tunnetta tuottaviin ja toisaalta kuormittumiselle ja uupumukselle altistaviin tekijöihin. Analyysimme ei ole puhtaasti aineistolähtöinen, vaan teemojen rakentumiseen vaikutti käyttämämme teemarunko, jonka olimme laatineet aiemman tutkimuskirjallisuuden sekä suomalaisen Asunto ensin -periaatteella toimivaan työhön kohdistuvan tuntemuksemme pohjalta.

Myös naisten asumispolut -aineistomme analyysin toteutimme sisällönanalyysillä, mutta siten, että yhdistimme siihen narratiivisen otteen. Tällä tavoin saimme säilytettyä aineiston ajassa etenevän kerronnallisuuden, joka konkretisoituu analyysin pohjalta rakentamassamme vaiheittain etenevässä moniäänisessä asumispolussa ja sitä täydentävissä, asumispolun sisälle sijoittuvissa pienoistarinoissa.

Pienoistarinat rakensimme siten, että valitsimme aineistokorpuksesta haastatteluista, joista kahdesta rakensimme tarinan, jossa nuoren naisen asunnottomuuspolku on pystytty esittämään riittävän intensiivisellä ja pitkäkestoisella julkisten palvelujen (lastensuojelun jälkihuolto) kautta saadulla tuella. Valitsimme kahdesta eri haastattelusta otteita, jotka kuvaavat haavoittuvaa elämäntilannetta ja erityisesti niitä merkityksiä, joita nuori nainen antaa omaksi kokemalleen työntekijälle. Toisessa tarinassa teemana on traumatisoitunut elämäntilanne, jossa julkisen sektorin psykososiaalisilla palveluilla on ollut suuri merkitys asunnottomuuskierteen katkaisussa. Kolmas tarina kuvaa uupumukseen ja kodin menetykseen kietoutuneesta umpikujatilanteesta omaan asuntoon etenevää asumispolkua ja neljäs kertoo etsivän työn merkityksestä asunnottomuuden ennalta ehkäisyssä.

Tarinat on rakennettu tavoitteena osoittaa, kuinka asunnottoman naisen kategoria hajoaa monenlaisiin tilanteisiin ja elämäntilanteisiin. Naisten haastatteluaineistoa luonnehtii oikea-aikainen, riittävän pitkäkestoisen ja luottamukseen perustuvan asiakas-työntekijä -suhteen merkitys. Lisäksi koko aineistoa yhdistää hajasijoittamisen periaatteella saadun, kodiksi koetun asunnon merkitys osana kokonaiselämäntilannetta.

Kolmen osa-aineistomme avulla vastaamme tutkimustehtäväämme siten, että ensin on vuorossa naisten haastatteluaineiston ja sitä täydentävän asumisneuvojen ryhmähaastatteluaineiston analyysin pohjalta rakennettu asumispolku. Tutkimusraportin ensimmäinen empiriavetoinen pääluku (4) rakentuu naisten asumispoluista, jotka etenevät kodin särkymisestä asunnottomuuden kautta omaan kotiin. Toisessa empiriavetoisessa luvussa (5), keskitymme naisten yhteisössä tehtävän asumissosiaalisen työn sisältöihin ja työntekijöiden sille antamiin merkityksiin.

4 Asumispolku omaan kotiin

Käänne parempaan oli vihdoinkin tapahtunut, kun hän oli päätynyt asunnottomien sosiaalipalveluihin ja päässyt kohti kotia etenevän asumispolun alkuun. Ensin asumisyhteisöön ja sitten määräaikaiseen tukiasuntoon. Väliaikaisuus esti kodintunnon, vaikka asunto muutoin oli kohtuullinen. Sosiaalitoimen opastamana hän oli tehnyt hakemuksen yleishyödylliselle vuokranantajataholle ja muutaman kuukauden sisällä löytyi oma asunto.

Uudessa asunnossa kaikki oli vielä vähän keskeneräistä. Tupaantuliaisetkin oli pidetty vasta aivan äskettäin. Asunto oli kuitenkin hiljalleen rakentumassa kodiksi; rakkaat esineet kantoivat muistoja elämänvaiheesta, jolloin hän asui perheensä kanssa ja teki itsenäistä vaativaa työtä. Välit jo aikuistuneisiin lapsiin olivat läheiset ja hän oli suunnitellut heille syntymäpäiväjuhlia uuteen kotiinsa.

Hän toivoi pääsevänsä edes osa-aikaisesti työelämään ja oli aktiivisesti kouluttanut itseään erilaisilla kursseilla. Niin tietotekniikka kuin taiteet kiinnostivat. Hän kertoi maailmankuvansa laajentuneen, löytäneensä ”pieniä paloja kokonaisuudesta”. Eikä hän ollut vielä edes vanha, vasta keski-ikässä ja löytänyt elämänsä kiinnostuksen kohdan, josta oli tärkeä pitää kiinni.

4.1 Kodin särkyminen

Kaikki tavarat meni kaatopaikalle.

Sitten kun olikin se seinä edessä että enää ei, enkä mä niitä lappujakaan, kun oot väsyny niin, en mä niitä luku. Mä olin yksin sen asian kanssa ja siirsin päivästä toiseen... Sinne meni kaikki, valokuvat ja kaikki... viekää vaan kaatopaikalle et ei mul oo paikkaa mihin mä otan ne.

Mihin mä sitten meen. Mulla ei ollu mitään. Että meenkö mä (työpaikan) pukuhuoneeseen nukkumaan. Sen takia mä valvoin ne yöt kun mä mietin niitä asioita, että minne mä meen. Minne mä meen jos mun kampeet kannetaan pihalle...

Aineisto-otteista on luettavissa kokemus yksin jäämisestä ylivoimaisessa tilanteessa. Apua ei ole ollut tarjolla eikä tietoa siitä, mistä tukea voisi saada. Hädän, ehkä myös häpeän kokemus, on estänyt omatoimisen avun hakemisen. Häpeän kokemus voi olla lamauttava ja johtaa toimintakyvyn menetykseen ja sen myötä tilanteen ajautumiseen yhä kaoottisemmaksi, lopulta umpikujaksi. Paikattomuus koskettaa elämää kokonaisvaltaisesti: kaikki muistoja kantavat henkilökohtaiset esineet joutavat kaatopaikalle, kun elämä on mennyt sekaisin ja rikki häätöuhan alla. Kodin menettäminen merkitsee paljon syvempää menetystä kuin ”vain” asunnosta luopumista.

Aineisto-otteet ovat pitkän työuran tehneiden naisten kertomuksista: asunnottomuus voi olla pienipalkkaisen työuran päätepiste silloin, kun elämäntilanteessa on haavoittuvuudelle altistavia tekijöitä, kuten köyhyys, ylivelkaantuminen, avun ulkopuolelle jääminen ja lamaannuttava häpeän kokemus.

Loppujen lopuks eihän mulla sitä ulosottoa ollu kun 700 ja sekin oli näitä vuokrarästejä. Mut kun ei kukaan auttanu enkä mäkään älynny niitä kun mä tuijotin et aa mul on monia kymmeniä tuhansia ulosottoa. ...Sit mä olin jo niin väsyny, kukaan ei auttanu. Mä pelkäsin sitä että kun mul on ulosottoa, mä en saa Kelalta mitään. Mut se oli sit et mä en osannu, koska mul oli vaan tuol alitajunnas et kun mul on sitä ulosottoa niin mä en saa mitään mistään.

Kokemus ylivoimaisesta tilanteesta kiertyy sanan *ulosotto* ympärille. Kauhun ulosotosta on johdettu avuttomuuden tilaan, asunnon menetykseen ja ulkosalle, äärimmäiseen asunnottomuuteen. Asumissosiaalisessa työssä on viime vuosina yhä suunnitelmallisemmin kehitetty talousneuvontaa eri muodoissaan⁵, esimerkiksi Asta-hanke⁶. Talousneuvonta muodostaa merkittävän osan asumisneuvojen työstä ja työryhmässä on taloudellisiin kysymyksiin kohdistuvaa erityisosaamista. Katri Viitasalo (2018) on väitöskirjassaan nostanut esiin tarpeen kehittää taloussosiaalityötä osana aikuissosiaalityötä. Taloussosiaalityö tarjoaa mahdollisuuden kiinnittää taloudellinen tuki ja neuvonta elämäntilanelähtöisesti suunniteltuun psykososiaaliseen työskentelyotteeseen.

4.2 Rappukäytävissä ja ostoskeskuksen aulassa

Ulkona asuminen tai katuasunnottomuus (rough sleeping) on Suomessa vähäistä, mutta ei kokonaan kadonnut naisten asunnottomuuden osa-alue. Aineistostamme löytyy kerrontaa yöpymisestä porraskäytävissä ja kauppakeskuksen aulassa. Lentoasemakin oli ollut yöpymispaikka, kunnes vartija oli huomauttanut, että *”rouva on täällä liian usein”*. Ulkona asustelu merkitsi joko äärimmäistä marginalisaatiota osana päihde- ja rikoskierrettä tai pelkoa ja tietämättömyyttä mahdollisuudesta hakeutua kriisimajoitukseen.

Ei ollu paikkaa mihin mä menen. X-kauppakeskuksen säilytykseen laitoin kassii. Onneks ne sai siellä olla et aina luukkua vaihdoin. Ja yöt mä vaeltelin tuolla. Välillä yritin kavereille, kellekään ei sopinu. Kun mä siellä uimahallissa kävin, niin mä kävin vaan saunassa ja vaihdoin puhtaat vaatteet ja kuivattelin siellä kahviossa itteni että on hiukset kuivat.

Useissa tutkimuksissa (esim. Reeve ym. 2006, 5-6), kuten myös NEA – Nais erityisyys asunnottomuustyössä -kehittämishankkeessa⁷ (Lehtonen & Granfelt & Azeem 2020) on osoitettu naisten tietämättömyys asumispalveluista ja heidän niihin liittämät kielteiset ennakkokäsitykset. Vain naisille suunnattuja kriisiasumisen ja tuetun asumisen vaihtoehtoja on vain vähän. Ensisijaisesti miesten tarpeisiin suunniteltuihin asumisvaihtoehtoihin ja palveluihin on vaikea hakeutua, koska ne saattavat olla monella tavoin turvattomia ja altistaa seksuaaliselle häirinnälle (Bretherton & Pleace 2018, 13; Mayock & Bretherton 2021).

Se Mari sano et nyt on semmonen juttu et nyt sä lähet mun mukaan et hän vie sut sinne (asumispalveluihin). Ja hän vei mut sinne. Ja siellä otettiin mut vastaan ja olin ensin niin sanotulla märällä puolella. Sithän ne totes sen että mul ei oo mitään tämmösiä ongelmia. Sit mä menin siellä sen sosiaalityöntekijän kanssa jutteleen. Sano että ei sun paikkas oo tuolla kadulla. Et laitetaan asiat eteenpäin.

5 <https://asuntoensin.fi/aineistopankki/vuokra-asukkaiden-talousneuvonnan-tyokalupakki/>

6 https://www.ara.fi/fi-FI/Ohjelmat/ASTA_vuokraasukkaiden_talouso Ongelmien_ehkaiseminen/ASTAkokeilut

7 <https://ysaatio.fi/y-saatio/hankkeet/nea-nais erityisyys-asunnottomuustyossa>

Kynnys asumispäivystykseen on ollut korkea ja sen ylittäminen on edellyttänyt vertaistukea. Kriisimajoitus on tässäkin tapauksessa ollut ensisijaisesti päihdeongelmallisille miehille suunnattu, mutta paikan epätarkoituksenmukaisuudesta huolimatta palvelun piiriin pääseminen on mahdollistanut äärimmäisestä asunnottomuudesta irrottautumisen. Hakeutuminen kriisimajoitukseen osoittautui lopulta asunnottomuuden katkaisseeksi käännetapahtumaksi asumispolulla.

Olin seitsemän vuotta rappukäytävissä, kaikkien ihmisten luona, milloin missäkin. Ja linnassa aina välillä. Ei pysty olemaan raittiina, kun ei ollut mitään asuntoa missä olla. Olin heroïnrikoukussa vielä...

Ulkosalla asustelu altistaa naisia väkivallalle, hyväksikäytölle ja muille traumatisoiville kokemuksille. Vankilasta asunnottomina vapautuvat naiset ovat monella tavoin haavoittavassa tilanteessa eläviä, päihde- ja mielenterveysongelmien kuormittamia ja rikostaustan leimaamia. Huumeriippuvuus, rikoskierre, traumatisoitunut elämäntilanne, köyhyys ja asunnottomuus muodostavat toisiinsa kietoutuneina reitin aivan yhteiskunnan laidalle, jossa kynnykset lähestulkoon kaikkiin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin nousevat liian korkeiksi. (Salovaara 2019, 196-238; Naiset näkyviksi⁸).

Kriminaalihuollon tukisäätiön (Krits) toteuttama Naiset näkyviksi -hanke⁹ on viime vuosien aikana kehittänyt kokonaisvaltaista psykososiaalista tukea vankilasta vapautuvien naisten lähtökohdista käsin. Asunnottomina vapautuvat naisvangit ovat kuitenkin yhä edelleen äärimmäiseen haavoittavassa tilanteessa oleva ryhmä, jolle asunnon järjestäminen on hankalaa.

Seuraava tarina kertoo kadulla tehtävän etsivän työn suuresta merkityksestä asunnottomuuden ja siihen liittyvän syrjäytymiskierrteen katkaisussa nuorten haavoittavassa tilanteessa elävien naisten parissa. Etsivä työ ei kohdistu pelkästään katuasunnottomuuteen, vaan sen avulla tavoitetaan myös piiloasunnottomuutta eli tuttavien luona asustelua, vailla omaa kotia.

Hän kertoi lähteneensä kotoa teini-ikäisenä, aloittaneensa työnteon varhain. Hän oli saanut asunnon nuorille tarkoitetussa vuokratilassa, mutta ”meni käsistä se tilanne, en osannu sanoa ei ikinä: saaks tulla joku jol ei oo paikkaa niin sit mä olin vaan silleen `okei, joo`.”

Asunnon menetyksen jälkeen hän oli majailnut kavereidensa luona, mutta sitten hän oli sattumalta tavannut etsivää työtä tekevän nuoren naisen, joka on ”tämmönen ihminen joka tavallaan kulkee kaduilla, hänellä on reppu selässä ja ne on semmosii ihmisii, jotka antaa neuloi, hygieniatuotteit ja tämmösiä. Ne tulee puistoihin ja tällel”.

Hänellä oli ollut mahdollisuus asua poikaystävänsä asunnossa, ”mutta jotenkin mä halusin vaan silti jutella Inkan kanssa koska hän oli niin mukava ihminen, että pysty sanoa henkilökohtaisia asioita sille ihmiselle. Se oli semmonen ihminen joka osas kuunnella mua. Ehkä välttämättä kaikki ei kuuntele mua, se on se juttu.”

Inkan kautta hän oli tutustunut Vappuun, jolla oli lista erilaisista asumisvaihtoehdoista. Me tehtiin paljon erilaisii hakemuksii erilaisiin paikkoihin ja sitten viel lisähakemuksii tehtiin. Lopulta yleishyödyllisestä järjestöstä otettiin yhteyttä ja he menivät yhdessä asuntohaastatteluun.

Asumisneuvoja haastatteli mua ja hän oli todella, todella ihan todella ihana ihminen... Sit mä olin ”saanks mä oikeesti asunnon teiltä vai onks tää taas joku tämmönen?” mihin asumisneuvoja vastasi, että ”varmasti saat että odotellaan

⁸ <https://www.krits.fi/wp-content/uploads/2020/12/Rikostaustaiset-naiset-asiakkaina.pdf>

⁹ <https://www.krits.fi/naiset-nakyviksi/>

tässä näin. Näitten haastattelujen perusteella sul ei oo mitään ongelmaa.” Kun sopiva asunto tuli tarjolle, hän pääsi heti katsomaan sitä ja tiesi heti, että mä ottaisın mielelläni tän.”

Tarinasta voi poimia ainakin seuraavat asunnottomuudesta irrottautumista tukevat tekijät: Työntekijä on jalkautunut asunnottomien pariin, hän tarjoaa konkreettista apua ja osaa kohdata potentiaalisia asiakkaita. Hänellä on myös hyvä verkosto, jota hyödyntäen nuori nainen pääsee oikeitten palvelujen piiriin ja häntä autetaan elämäntilannelähtöisesti. Asumispolku on edennyt suoraan pysyvään asuntoon, vailla määräaikaista tuetun asumisen vaihetta, jota seuraavaksi kuvaamme.

4.3 Tuetusti väliaikaismajoituksessa

Ja sit tuli Riina ja sit alkoi tapahtua. Hän on ollut mun tuki ja turva näissä kaikissa asioissa. Just se että on se yksi ihminen jolle soittaa kaikissa asioissa.

Naisten kerronnassa korostuu asiakas-työntekijä -suhteen merkitys, mikä tarkoittaa luottamukseen perustuvaa vuorovaikutusta ja konkreettista auttamista muutoksen aikaansaamiseksi yhdessä asiakkaan kanssa. Aineisto-otteessa tiivistyy monta merkityksellistä asiaa. Ensinnäkin työntekijä on tullut osalliseksi naisen vaikeaan tilanteeseen ja hänellä on ollut sekä vuorovaikutustaidot että verkoston tuomat resurssit saada muutosta aikaan: *alkoi tapahtua*. Nainen ei ole jäänyt yksin ylivoimaiseksi kokemaansa tilanteeseen, vaan työntekijä on konkreettisesti osoittanut mahdollisuuden saada muutosta aikaan ja sen myötä luonut epätoivon sijaan toiveikkuutta. Asiakas-työntekijä -suhde on ollut kannatteleva, turvallisuuden tunnetta vahvistava ja sen myötä asiakkaan omaa toimijuutta lujittava. Nainen ei ole jäänyt vaikeuksien keskelle lamaantuneena, vaan hänellä on ollut mahdollisuus ottaa yhteyttä omaan työntekijäänsä kaikissa asioissa. Ilmaisuuksissa *kaikissa asioissa* kertoo luottamukseen perustuvasta asiakas-työntekijä -suhteesta ja työskentelyn kokonaisvaltaisuudesta.

Ja sittenhän mä marssin tuonne X-sosiaalitoimistoon, että nyt on hätä. Kävin siellä sitten neuvotteluissa pari, kolmekin kertaa vissiin. Sit ne lohdutti mua, että kuule et sä asunnottomaksi jää että kyllä jostakin sulle paikka hommataan.

Tässä aineisto-otteessa naisella on ollut tietoa siitä, mistä apua voi hakea ja voimia hakeutua avun piiriin. Kun kynnys julkisiin palveluihin, tässä tapauksessa aikuissosiaalityöhön, ei ole ollut liian korkea, on tilanteeseen päästy tarttumaan oikea-aikaisesti. Työntekijöillä on ollut käytössä tarvittavat resurssit, joiden nojalla he ovat voineet purkaa asunnottomuuden uhkaa ja näin vahvistaa asiakkaan turvallisuuden kokemusta. Naisen käyttämä ilmaisu, *marssin sosiaalitoimistoon, että nyt on hätä*, kuvaa sikäli ihanteellista tilannetta, että hän on kokenut julkisen palvelun paikaksi, jossa autetaan häden hetkellä, kaoottisessa, itselle ylivoimaisessa tilanteessa. Vuorovaikutussuhteessa ei ole byrokratiaa eikä pompottelua luukulta toiselle, vaan lupaus siitä, että kyllä *”me yhdessä hoidamme asuntoasian, otamme vastuun”*. Asumisratkaisun tilapäisyyden sietämistä on merkittävästi helpottanut se, että asunnottomuuden uhka on poistunut. Työntekijä on ollut sellaisessa viranomaisasemassa, että hän on voinut paitsi kulkea rinnalla myös luvata asunnon järjestymisen.

Hän (sosiaalityöntekijä) on ollut mun tuki ja turva näissä kaikissa asioissa. Just se että on se yksi ihminen jolle soittaa kaikissa asioissa. Ja sitten hänkin sanoi

kun oli tavattu monta kertaa, että kyllä on kiva mun kanssa asioida kun kaikkien kanssa ei mene joka puolelta näin hyvin kuin mun kanssa.

Asiakassuhde näyttäytyy edellä olevassa aineisto-otteessa vastavuoroisena ihmissuhteena, jossa asiakas kokee tulleen kohdatuksi omanlaisenaan persoonana, ei kasvottomana byrokratian toimenpiteiden kohteena. Arvostavan vuorovaikutussuhteen avulla on mahdollista tukea kasautuneiden vaikeuksien ja asunnottomuuden särkemän itsetunnon eheytymistä (Juhila 2018, 253-262).

Turvattomuuden kokemukset ovat yksi suurimmista naisten asunnottomuuteen sisältyvistä ongelmista (esim. Lehtonen ym. 2020). Tuettu asuminen on voinut olla yksityisyyden turvaavaa, mutta toiset asukkaat ovat pelottaneet. Turvallisuus ei rajaudu vain fyysiseen tilaan, esimerkiksi väkivallan tai sen uhan poissaoloon, vaan se on myös psykologinen ja emotionaalinen tila (Padgett 2007; Husso 2003, 120). Seuraava aineisto-ote kertoo myös siitä, kuinka tuetun asumisen vaihtoehdot ovat edelleen ensisijaisesti miehille suunnattuja ja tästä seurauksena naiset ovat erityisen haavoittuvassa asemassa.

Sit siihen muutti kaikkien näköistä porukkaa: narkkareita, juoppoja... Se oli ihan hirveetä se meno ja meininki siinä. Siin kävi poliisit, ne vei käsirautoissa sieltä toisesta rapusta ihmisii... Se oli naishenkilölle, mikä ei käytä päihteitä, ei alkoholia, ei huumeita, mikä elää ihan semmost normaali elämää et säännöllistä. Ne oli niin pelottavan näkösiikin ne miehet mitkä asu siel toises rapus kavereineen et niil oli tatuloitu naamat ja päät ja kaljupäisiä... Mä en välil uskaltanu mennä pesutuvallekaan... Siin ei ollu mitään vikaa siin asunnossa mut se ympäristö, ne muut asukkaat ja ne ni mä koin sen hirveen pelottavaks...

Tuettu asuminen on ollut pelon ja turvattomuuden tunteen kuormittamaa. Yhteisömuotoiseen tuettuun asumiseen on jouduttu turvautumaan, koska sopivaa asuntoa ei ole ollut tarjolla. Pahimmassa tapauksessa naiset altistuvat väkivallalle ja hyväksikäytölle eikä tuettu asuminen, asumisen turvaamisesta huolimatta, ole tällöin toipumista tukevaa, vaan päinvastoin psyykkisesti kuormittavaa.

Asiakas-työntekijävuorovaikutussuhdetta rakentaa sen suhde palveluihin ja paikkoihin (Ranta 2020, 65-69). Hyvin toimivassa asiakas-työntekijä -suhteessa on mahdollista luoda yhteistyösuhte, jossa yhdessä paneudutaan asiakkaalle mahdollisimman hyvin sopivan asunnon etsimiseen. Tämä edellyttää sitä, että työntekijällä on todelliset edellytykset edesauttaa asunnon ja tarvittavien palvelujen järjestymistä. Pelkkä rinnalla kulkeminen ei riitä eikä myöskään toimenpidekeskeinen viranomaisrooli, jossa asiakas toiveineen jää etäiseksi.

Onneks tää mun sosiaaliviranomainen oli tosi hyvä tyyppi... kyllä hän hoiti, hyvin aktiivisesti hoiti ja mun mielest oli ihmisenäkin tosi kiva ja otti ihmisenä vastaan. Ei numerona eikä asiakkaana... koko aika hän sano mulle et "oo huolletta", et hän järjestää että "ulos sä et joudu että katto on aina pään päällä".

Kunnioittava vuorovaikutussuhde on merkitykseltään ehkä aivan erityisen suuri haavoittavissa tilanteissa, jollainen asunnottomuuden uhka yksin elävälle, pienituloiselle naiselle on. Keskinäiseen luottamukseen ja arvostukseen perustuva asiakas-työntekijä -suhde purkaa omalta osaltaan altistumista eriarvoisuuden kokemuksille tilanteessa, jossa asiakas on riippuvainen julkisen palvelujärjestelmän tarjoamasta tuesta. Eriarvoisuutta tuotetaan ja poistetaan jokapäiväisissä vuorovaikutustilanteissa, jotka liittyvät oletuksiin siitä, millaisia ihmisiä asiakkaat ovat, mikä heidän asemansa on ja miten heitä pitäisi auttaa (Junnilainen 2019, 269). Seuraavassa pienoiskertomuksessa, joka on rakennettu kahden nuoren naisen haastattelun pohjalta, kerrotaan hyvin toimivan asiakas-työntekijä -suhteen merkityksestä asumispolulla kohti ensimmäistä omaa kotia.

”Nyt voin henkisesti paremmin.”

Teinivuosien vaikeudet veivät hänet pois kotoa, lastenkotiin. Hän mainitsi vaikeista teinivuosista, oman rauhan ja hiljaisuuden kaipuusta lastensuojelulaitoksen hälinässä. Iso koira oli ollut hänelle kaikkein läheisin turva, elänyt mukana kaikki vaiheet. Nyt tilanne oli toinen: hän oli juuri valmistumassa itselle mieluisaan ammattiin, seurusteli ja asui ensimmäisessä omassa kodissa. Uusi asunto sijaitsi rauhallisessa talossa, ylimmässä kerroksessa, aivan kuten hän oli toivonut.

Hän oli yhdessä lastensuojelun jälkihuollon sosiaalityöntekijän kanssa etsinyt omaa asuntoa. He olivat yhdessä miettineet eri vaihtoehtoja ja täyttäneet asuntohakemuksia. He olivat yhdessä menneet haastatteluun yleishyödylliseen säätiöön, jolla oli tarjota hänelle asunto. Sosiaalityöntekijä oli tukenut häntä kertomaan omia toiveitaan asunnon suhteen.

Hän ylipäättään jälkihuoltonuoria auttaa, jokaisella on omat tarpeensa missä ne tarvii apua. Ja sit mä välttämättä halusin että hän osallistuu ja neuvoo mua koska tää oli ihan uus aihe mulle niin se oli sitten kiva että on joku semmoinen aikuinen johon turvautua ja joka auttaa mua, että hän oli enemmänkin tukena ja semmoisena nevojana.

Heti nähtyään asunnon hän tiesi, että *”kyllä, tämä se on”*. Asunto oli siisti ja kauniisti remontoitu. Talossa asui enimmäkseen iäkkäitä henkilöitä eikä lapsuudenkotikaan sijainnut kaukana. Alueella oli vahva ongelmalähiön leima, mutta se ei häntä häirinnyt eikä pelottanut.

Sosiaalityöntekijä auttoi itsenäisen asumisen alkuun. ”Anne on ehkä paras sosiaalityöntekijä, mitä mulla on ollut, asiallinen ja ymmärtäväinen; sellainen, jonka kanssa on helppo olla, helppo keskustella. Anne ottaa heti yhteyttä kun huomaa, että olen laittanut viestin.”

He hoitivat virastoasioita ja keskustelivat kaikenlaisesta nuoren aikuisen elämään liittyvästä.

Hän oli alkanut luottaa siihen että hän osaa ja hänelläkin on monenlaisia mahdollisuuksia. Turvallisuuden tunnetta loi se, että

”on sellainen paikka mitä vaan ei viedä pois ja lähellä ihmisiä, jotka auttaa, ettei jää yksin.”

Kertomuksen nuori nainen sijoittaa itsensä kategoriaan *jälkihuoltonuoret*. Tässä yhteydessä ilmaisu on kuitenkin haavoittuvuus käsitteen mukaisesti tarkasteltuna oikeuksia tuottava, ei leimaava ja alistava (Brown 2011). Jokainen jälkihuollon palveluja saava nuori on omanlaisensa yksilö, kuten nuori nainen kuvaa *jokaisella on omat tarpeensa*, joiden mukaisesti kunkin tilanteeseen tulee apua kohdistaa. Työntekijä näyttäytyy tässäkin aineisto-otteessa *omana työntekijänä*, jonka nuori nainen haluaa osalliseksi henkilökohtaiseen elämäntilanteeseensa. Työntekijä on nuoren tavoitettavissa ja asiakas-työntekijä -suhde luo turvallisuutta elämän yhteen suurista käännetapahtumista, joka itsenäiseen asumiseen siirtyminen on. Siirtymän vaatavuus korostuu jälkihuollon piirissä olevilla nuorilla, joilla itsenäinen asuminen sijoittuu ikävaiheeseen, jolloin suuri osa nuorista asuu vielä vanhempiensa kodissa, vailla vastuuta asioitten itsenäisestä hoitamisesta. Lastensuojelun sosiaalityö on ollut vain vähän esillä asunnottomuustutkimuksessa ja nuorten naisten asunnottomuutta on muutenkin tutkittu vain vähän niin Suomessa kuin kansainvälisesti (ks. kuitenkin Viisanen 2019). Jälkihuollosta itsenäiseen asumiseen siirtyvät nuoret ovat asumisen suhteen haavoittuvassa asemassa oleva ryhmä, jonka asunnottomuuden ennalta ehkäisyyn on erityisen tärkeä panostaa.

4.4 Sukulaisten ja tuttavien nurkissa – piilossa ja näkymättömänä

Hän kertoi uupuneensa perinpohjin työelämässä. Arjen hallinta oli luisunut käsistä, raha-asiat menneet sekaisin ja lopulta hän oli joutunut turvautumaan psykiatriseen sairaalahoitoon, toistuvasti ja pitkiksi ajoiksi. Koira oli kulkenut uskollisesti hänen vierellään. Silloinkin, kun hän oli kävellyt koko yön pimeillä kaduilla, vailla päämäärää. Hän oli nukkunut tuttavien ja sukulaisten sohvilla ja patjoilla, niin monta kertaa, että kaikilta oli vähitellen pinna kiristynyt.

Naisten kerronnasta tulee hyvin esille, kuinka kuormittavaa toisten nurkissa asuminen, etenkin pitempiaikaisena asumisratkaisuna, on paitsi asunnottomalle naiselle myös asunnon haltijalle.

Viimeisin semmoinen missä mä oon asunu ennen tätä niin asuin mun siskon luona. Mutta sitten se mun päihdeongelma rupes olee siinä semmoisessa vaiheessa että sitten siitäkään ei enää oikein tullu mitään. Ja ymmärrän hyvin ettei hänkään halunnut mua, hänel on kaks teini-ikäistä tyttöä, niin mua sinne asumaan enää.

Tämäkään asunnottomuuden muoto ei ole vain yhdenlainen, vaan hajoaa moniksi erilaisiksi asunnottomuuden muodoiksi, sisaren luona asumisesta huumeluukuissa kiertelyyn. Clampet-Lundquist (2003 123-138) on tutkinut yksinhuoltajaäitien näkymättömyyttä asunnottomuutta. Hänen tutkimukseensa osallistuneet naiset kertoivat asumisestaan toisten nurkissa ja siitä, kuinka yksityisyyden puute aiheutti ristiriitoja sosiaalisissa suhteissa. Asuminen oli ahdasta ja emotionaalisesti kuormittavaa. Asunnon haltijan ja naisen välillä saattoi olla aiempiin elämänvaiheisiin liittyviä ristiriitoja ja väkivaltaa. Naisia kuormitti kokemus siitä, ettei ole omaa kotia ja huoli siitä, kuinka he pystyvät korvaamaan taloudellisesti toisten tilassa asumisen. Clampet-Lundquist päätyi siihen johtopäätökseen, että tämä naisten asunnottomuuden kaikkein yleisin muoto voi olla ”ohjelmille ja yhteiskunnalle” mieluisa vaihtoehto, koska asunnottomuus ja siihen kytkeytyvä eriarvoisuus jäävät näkymättömiin eikä niitä näin ollen tarvitse ottaa yhteiskuntapoliittista vastuuta.

Piiloasunnottomuus on haavoittava tilanne, vaikka aineistossamme naiset eivät kertoneet hyväksikäytöstä tai väkivallasta, mikä monia vailla asuntoa, toisten nurkissa majoilevia naisia uhkaa. Sukulaisten ja ystävien luona asuminen on lähtökohtaisesti nöyryyttävää, toisten paikoissa oleilua ja toisten tavaroiden käyttämistä. Asetelma voi olla myös hyvin kuormittava esimerkiksi ikääntyneelle äidille, joka majoittaa päihteitä käyttävää tytärtään, jolle ei löydy edes tilapäistä asuntoa (Ranta & Raitakari & Juhila 2017, 165-175). Se on raskas myös teini-ikäisten lasten äidille, kuten tutkimukseemme osallistunut nainen myötäeläen kuvasi. Piiloasunnottomuus altistaa ristiriidoille sosiaalisissa suhteissa ja on sekä asunnottoman naisen että asunnon tarjoajan yksityisyyden näkökulmasta erittäin ongelmallinen ratkaisu.

4.5 Kodin kynnyksellä

Sittenhän me mentiin, Silja halus sitten lähteä mun mukaan sinne Y-Säätiöön ja käytiin siellä sitten haastattelussa...

Aineisto-otteessa asiakas ja työntekijä toimivat melkein kuin ystävät *me mentiin* ja vieläpä niin, että työntekijän halu päästä osalliseksi asiakkaalle tärkeään asuntohaastatteluun korostuu. Kerronnasta välittyy kokemus siitä, että asunnon järjestäminen on yhteinen tavoite, jota yhdessä lähdetään varmistamaan. Asiakas ei todellakaan ole vain toimenpiteiden kohde tai palvelun käyttäjä, vaan työntekijälle merkityksellinen henkilö, jonka oikeuksien toteutuminen on hänelle ammatillisesti ja henkilökohtaisesti tärkeää. Asiakas-työntekijä -suhdetta luonnehtii molemminpuolinen sitoutuneisuus.

Seuraavassa dialogissa nuori nainen muistelee vuorovaikutusta asumisneuvojan kanssa asunnon hakutilanteessa.

V: Sit mä olin "saanks mä oikeesti asunnon teiltä vai onks tää taas joku tämänönen", kun mä olin niin stressaantunut. Niin sit se (asumisneuvoja) sano että "varmasti saat että odotellaan tässä näin"...

K: Sanoks hän ihan näin että "varmasti saat"?

V: Joo hän sanoi että "varmasti saat et näitten haastattelujen perusteella et sul ei oo mitään ongelmaa" ja tälle. Kun mul ei ollu mitään vuokravelkaa. Ja mul oli vaan menny luottotiedot ja tälle.

Asumisneuvojan täytyy pystyä perustelemaan itselleen, asunnon hakijalle ja tämän kanssa asuntohaastatteluun osallistuvalla työntekijällä ne kysymykset, joita hän vuokranantajan edustajana esittää. Asumisneuvojan rooli painottuu korostuneesti asumiseen, mikä rajaa asiakas-työntekijä -vuorovaikutuksessa käsiteltäviä hakijan elämänhistoriaan tai nykytilanteeseen liittyviä kysymyksiä:

Sen myös pystyy perusteleen sille hakijalle: minä kysyn tätä asiaa koska...

Asunto voidaan tarjota Asunto ensin -periaatteen mukaisesti kaikille kuuluvana perusoikeutena, mutta kotia ei voi kenellekään antaa valmiina. Asukkaan täytyy itse kokea asunto kodiksi. Tämä edellyttää sitä, että asuntoon on muodostunut kodin tuntu (sense of home). Naiset kertoivat kuitenkin välittömästi syntyneestä kodin tunnusta, heti asuntonäytöllä.

K: Kun sä tulit tähän asuntoon silloin ensimmäisellä näytöllä, niin mitkä sun ensimmäiset fiilikset tästä oli?

V: Että tää tuntuu ihan omalta kodilta.

K: Sulle tuli heti sellanen fiilis?

V: Joo, kyllä mä rupesin heti visioimaan ja kätteleen, että täällä mä voisin jopa asua, että ei ollu mitenkään huonolla paikalla tai mitään. Ehkä tuo ulkomuoto mua vähän järkytti ja mä mietin, että miten vanha talo tää on. Mutta sit kun tuli sisälle, niin täähän on rempattu ja kaikkee ja täällä on tosi nättiä ja täällä on kotoisaa olla.

Koko haastatteluaineiston läpi kulkeva teema oli kokemus asunnon hyväkuntoisuudesta: puhdasta ja kauniisti remontoitua – tila, jonne oli hyvä alkaa rakentaa omaa kotia. Asunnon tunnelmaa kuvaa ilmaisu *kotoisa olla*. Joku toinen käytti omasta asunnostaan ilmaisua *tämä ei ole*

ahdistava, seinät ei kaadu päälle. Ensivaikutelmaan pohjautuvilla tunnelmilla on suuri merkitys asuntoon kotiutumiselle. Asumisneuvojat ovat mukana asunnon esittelyssä eli siinä hetkessä, jolloin asunnosta muodostuu ensivaikutelma. Seuraava aineisto-ote kertoo aidosta valinnan mahdollisuudesta – tästä asunnosta tulee minulle koti.

K: Kerro vielä siitä hetkestä kun tulit ovesta.

V: Tää oli ihan hulppee. Me käytiin tää läpi ja mä sanoin et juu mä otan tän.

Asuinalueella on merkitystä sille, muodostuuko asunnosta koti. Asunnottomuuden ja lähisuhdeväkivallan välinen kytkös on yksi keskeisimmistä kysymyksistä naisten asunnottomuudessa. Väkivallan pelko voi olla esteenä asunnon vastaanottamiselle alueelta, johon liittyy traumatisoivia kokemuksia ja pelkoa. Asuntoa hakevalle asiakkaalle pyritään yhteistyössä asumisneuvojan kanssa löytämään juuri hänelle sopiva asunto, mutta valinnan mahdollisuudet ovat rajalliset.

Naiset sanoo ihan suoraan et mul on väkivallan uhka... Meil mahdollisuudet siihen et pystytään valitsemaa alueita, on loppujen lopuks aika vähäiset... (asumisneuvoja)

Asunnon lisäksi myös taloyhtiö ja alue vaikuttavat siihen, muodostuuko asunnosta asukkaalle koti. Lotta Junnilaisen (2019) tutkimuksessa huonomaineisen lähiön asukkaat olivat tietoisia asuinaluettaan rasittavasta leimasta ja sen vaikutuksesta siihen, millainen kuva heistä asukkaina saattoi ulkopuolisilla olla. Asukkaiden oma näkemys kuitenkin poikkesi huomattavasti näistä kielteisistä stereotyyppioista. Myös omassa haastatteluaineistossamme on pohdintaa alueesta ja sen maineesta mediassa tai tuttavien keskuudessa, joskus myös omassa ennakkomielikuvissa. Kahdessa haastattelussa tuli esiin naisten tietoisuus lähiön huonosta maineesta, mutta he molemmat puolustivat omaa asuinaluettaan

Kyllähän tää on nyt silleen vähän rauhattomampi kuin X-alue, mutta ei tää ole sellainen mitä kaikissa uutisissa on.

Ne (tuttavat) sanoi, että miten sä sinne (X-alueelle), että sehän on ihan hirvee paikka. Mä sanoin että ei mua haittaa, niin kauan kun eivät mun liiveihin käy kiinni niin saavat rötöstellä. Sitähän mä oon nauranukin et tässä on kaikki edut. Ensinnäkin on kaupat, on viinakauppa, sitten on kaks kolme kapakkaa. Sit on Kela ja sit on viel terveysasema.

Useimmiten tarjottu asunto oli ollut ensi vaikutelmasta asti itselle mieluisa ja päätös oli ollut helppo tehdä. Aivan aina ensiksi tarjottu asunto ei ollut tuntunut sopivalta. Hylkäämisen syynä ei kertaakaan ollut asunto sinänsä, vaan syystä tai toisesta ongelmalliseksi koettu sijainti. Seuraava aineisto-ote kertoo tällaisesta tilanteesta. Aineisto-otteessa mainitut, toiveiden kohteena olleet alueet ovat molemmat matalan tulotason lähiöitä, mikä kertoo alueiden erilaisesta merkityksestä eri ihmisille. Alueen kokeminen kodikkaaksi ja turvalliseksi voi määrittää aiempaan elämänkulkuun sisältyvien kokemusten ja sosiaalisten suhteiden mukaisesti.

Ne tarjos mulle ensin jotain asuntoo mutta mä en muista missä se ees oli. Sittenhän Matilda (asumisneuvoja) sano "no, et katotaan mitä tulee", ku mä en hyväksyny sitä ensimmäistä asuntoo... No oikeestaan mul oli vaihtoehtona X- ja Z-alue, kun nää on semmosia tuttuja paikkoja mulle.

Tarjotusta asunnosta voi, perustellusta syystä, kieltäytyä menettämättä mahdollisuutta saada asunto Y-Säätiöltä. Asunnon hakua voidaan edelleen jatkaa yhdessä hakijan oman työntekijän ja Y-Säätiön asumisneuvonnan kanssa. Naiset olivat kykeneviä arvioimaan, mitkä

tekijät heille olivat merkityksellisiä asuntoa valittaessa. Hyvin huonossa kunnossa tai äärimmäisen vaikeassa tilanteessa elävillä asunnottomille valintojen tekeminen voi olla ylivoimaista (Ranta 2019, 253-287).

Kulttuuriin liittyvillä tekijöillä voi olla suuri merkitys alueiden rajautumisessa itselle sopivien ulkopuolelle. Vaikka naisella henkilökohtaisesti ei olisi mitään erityisiä vaatimuksia, hän ei voi sivuuttaa oman kulttuurinsa asettamia reunaehtoja.

Meil on se et romaninaisten asutus on ollut kaikkein haasteellisinta ja kaikkein työllistävintä, ja usein eivät myöskään onnistu, sen takia et sellast asuntoa ei kerta kaikkiaan löydy.

Joillekin naisille sen sijaan alueella ei ollut juurikaan merkitystä, vaan turvallisuuden ja sen myötä kodin kokemus rakentui ensisijaisesti asumisen pysyvyydelle.

Mä aina ihmettelin sitä että kysytään alueita ku mä haluan vaan vakituisen kodin et se vaikein paikka oli se väliaikaisuus joka paikassa. Ties et se ku on, mä oon ihan normaalielämän elänyt, mul on ollu perhe ja lapset ja koti ja työt ja... sit onki jotenki... epänormaalia sen jälkeen ollu. Mulle se oli se väliaikaisuus oli se juttu.

Seuraavassa dialogissa tutkija pohtii yhdessä asumissosiaalisen työn ammattilaisen kanssa asunnon ja kodin eroavuuksia: mitkä eri tekijät voivat vaikuttaa siihen, että asuntoon ei muodostu kodin tuntua?

K: Mitkä ne on ne syyt et se ei tunnu kodilta?

V: ...siel on häiriöö siin talossa, jatkuvasti. Ja sitten kun on traumaattisia kokemuksia omasta lapsuuden perheestä, veljet käyttänyt huumeita ja on joutunut aika graaveihin tilanteisiin. Jos siel asuu vaikka siin rapussa tai samas kerroksessa joku, josta hän tekee oletuksen, että käyttää huumeita ja ehkä tekee kauppaa niin se olo on turvaton. Must se jotenkin liittyy siihen, aika paljon siihen ympäristöön, missä se on se alue ja miltä se rappu tuntuu ja näyttää. Enemmän ehkä niihin kuin et siel itse asunnossa ois jotain semmosta. Tai sit vaikka se alue on semmonen et ei haluu siel alueella asuu jostain tietystä syystä.

4.6 Asunnosta kodiksi – kodin tuntu

No mitäs luulet? Kun ei ole asuntoa ja tarjotaan näin hyväkuntoista!

Tällaisen vastauksen tutkija sai kysymykseen: ”mitä ajattelit, kun näit tämän asunnon?” Asunnot saivat erittäin myönteiset arviot. Niiden tilavuutta, varustetasoa ja hyväkuntoisuutta kiiteltiin. Asunto oli useimmiten ylittänyt odotukset.

Mä vaan olin niin hämmentynyt. Veera (asumisneuvoja) sanoi, että sano nyt jotain. Mä vaan että tää on ihan mahtava! Tää on ihan mieletön!

Naiset arvostivat osaketaloa, jossa useimmat asukkaat olivat asuntonsa omistajia. Oma asemaa vuokralaisena ei koettu negatiivisesti leimaavaksi ja oman paikan löytäminen taloyhtiössä, yhtenä asukkaana muiden joukossa oli toteutunut kaikkien kohdalla. Kerronnassa korostui omistusasumisen myönteinen merkitys asumisen rauhallisuutta varmistamassa. Asumisen rauhallisuus, kodikkuus ja turvallisuus olivat kodin tuntua tukevia elementtejä.

Osaketalat on siksi rauhallisempiä kuin nämä omistusasunnot.

Useimmat, jotka tässä asuu on eläkeläisiä, niin on vielä rauhallisempiä.

Tää on kodikas. Kaikki sanoo ketkä on käynyt tässä... et "voi ku tää on kodikas".

Seuraavassa aineisto-otteessa asumisneuvoja pohtii oman kodin erityistä merkitystä naisille. Asumisneuvojat ovat mukana paitsi asunnon hakijoiden haastatteluissa, myös asunnon esittelyssä eli siinä hetkessä, jolloin asunnosta muodostuvat ensimmäiset mielikuvat.

Usein voi olla oman pesän rakentaminen, se oma tila, oma koti, oma turvallinen ympäristö: sillä on erityinen merkitys. Kaipaa yksityisyyttä erityisellä tavalla kun puhutaan naisista.

Esimerkiksi Y-Kotien asukkaille ku heil on tää tukisuhde sen ensimmäisen vuoden ajan ku he muuttaa, ni silloin yleensä ollaan yhteydes heidän siihen tukitahoon ja sitte saatetaan lähteä heidän kanssa yhdessä kotikäynnille. Silloin kun se on jotakin mikä siihen asumiseen vaikuttaa.

Asumisneuvojien työhön eivät kuulu kotikäynnit muutoin kuin erityisen perustelluissa tilanteissa, jolloin asuminen on syystä tai toisesta vaarantumassa. Työ on monipuolista asumiseen liittyvää ohjausta ja neuvontaa, tavoitteena helpottaa asumisen sujuvuutta ja sen myötä asukkaan arkea. Muissa kuin selkeästi asumiseen liittyvissä kysymyksissä asukkaan oma työntekijä on vastuunkantaja.

Mä edustan vuokranantajaa ja mä en oo ehkä oikea ihminen menemään sinne kotiin...jos asiakas tarvitsee kotiinvietävää tukea, se tulee yhteistyökumppanilta.

Asumisneuvonta on vuorovaikutustyötä, joka ei rajaudu vain asumiseen. Seuraava aineisto-ote kuvaa työntekijän myötäelävää asennoitumista vaikeassa tilanteessa olevaan asukkaaseen, joka tuntee itsensä naisena epäonnistuneeksi, huonoksi ihmiseksi eikä tästä seurauksena pysty antamaan itselleen oikeutusta nauttia omasta kodista:

Ajattelen siis erästäkin naishenkilöä joka selkeesti kokee yksinäisyyttä ja herkästi palaa sinne entisiin piireihin, koska varmasti liittyy siihen semmonen et hän alistuu ja hän kokee itsensä niin huonoksi ja epäonnistuneeksi, niin äitinä ehkä tai jonain tämmönen mikä liittyy naisen erityisyyteen. Mut et siinä kun hän kohtais vertaisensa et se vois olla sellanen, joka auttais häntä elämässä eteenpäin ja hyväksymään itsensä sellasena kun on. Suuntaamaan katsetta tulevaisuuteen et ei se historia sua, sun ei tarvii sitä taakkaa kantaa loputtomiin, ja motivois siihen muutokseen.

Vaikeasti perille menevä, mutta täsmälleen oikeaan osuva viesti tällaiselle asukkaalle kuuluu: *sun ei tarvitse loputtomasti sitä taakkaa kantaa.* Traumatisoivat elämäntapahtumat voivat olla esteenä asuntoon kotiutumiseen ja asunnon rajaamiselle omaksi tilaksi.

Kodintunnon rakentuminen voi viedä kauan aikaa eikä se aina rakennu koskaan. Esteenä voi olla kokemus siitä, ettei ole ollut valinnan mahdollisuutta ja siitä seurauksena asunto

esimerkiksi sijaitsee alueella, johon liittyy vaikeita kokemuksia ja pelkoja tai asunto sijaitsee väärässä kerroksessa.

Aiempiin kotikokemuksiin saattaa liittyä traumaattisia muistoja, jotka ahdistavat uudessakin kodissa tai koti on menetetty, ehkä useampaan kertaan. Tutkimukseemme osallistuneille naisille asunnosta oli muodostunut koti, usein hyvin nopeasti.

K: Miten sä oot viihtynyt?

V: Ihan suunnattoman hyvin. Tää on mun koti. Tää on vaan jotenki niin että tää on nyt tässä kuule. Tää on jotenki niin viihtyisä tää asunto

Ja se turva että mulla on kuitenkin se asunto. Sellainen tosi turvallinen olo, että mulla on sellainen paikka mitä vaan ei viedä pois. Elämä itsessään, että se tuntuu tosi turvalliselta, että oma elämä on turvattu tietyllä tavalla.

Aineisto-otteessa toistuu sana turva/turvallinen, peräti neljä kertaa. Turvallisuus kodin ja kodittomuuden kokemuksen keskeisenä elementtinä nousi esiin myös NEA-hankkeessa (Lehtonen ym. 2020). Myös asumisneuvojen kerronnassa korostui pyrkimys siihen, että asunnosta tulee asukkaalle omaksi koettu koti. Toiveena oli, että asumisen mahdolliset ongelmat pystyttäisiin selvittämään yhdessä eikä vaikeuksiin joutunut asukas menettäisi asuntoaan. Asumisen pysyvyys on perusedellytys turvallisen kodin rakentumiselle.

Tää olis pitkäaikainen koti hänelle. Paikka jossa hän olis useita vuosia ja tulis semmonen tunne, että tää on mun koti... Pyritään tekemään kynnyks matalaksi ottaa yhteyttä. Halutaan selvittää eikä lähteä päättämään sopimusta... Me saatetaan olla se ensimmäinen ihminen kenelle tää asukas myöntää et hänellä on ongelmia maksaa jotain laskuja tai muuta... Vuokravalvonta on meihin yhteydessä, jos on vakavampi tilanne...

Kodin tulee olla paikka, jossa asukas saa kokea olevansa arvokas vailla ehtoja, riittävän hyvä, juuri omanlaisenaan ihmisenä. Asunto ensin -periaatteen lähtökohtana on se, että jokaisella on oikeus asuntoon riippumatta siitä, mitä meriittejä hänellä on esitettävänä vai onko mitään.

Että mä saan olla just sellainen kun mä oon. Ja että täällä mun ei tarvii peitellä sitä. Mun ei tarvii pelätä sitä mitä mä oon ja mä saan olla mitä mä oon. Ja mä saan, tiettenkin muita kunnioittaen, saan olla miten haluan.

Käsite *kiinnipitävä ympäristö* on ollut paljon käytetty käsite erityisesti pienten lasten äitien ja raskaana olevien naisten päihdehoidon kehittämisessä¹⁰, jota Ensi- ja turvakotien liitto on tehnyt vuosikymmenten ajan. Sitä on käytetty myös naisten asunnottomuuden tutkimuksessa. Asiakastyössä kiinnipitävän ympäristön ytimenä on tarjota tila luottamuksen rakentamiseen asiakkaille, joiden perusluottamus ihmisiin on hauras tai se puuttuu kokonaan. Se sallii heikkouden ja riippuvuuden ja antaa tilaa heikkouden ja haurauden kohtaamiselle (Granfelt 1998, 121, 162-163). Kodiksi muodostunut asunto on tällainen ympäristö.

Lopuksi pieni kertomus siitä, kuinka oikea-aikainen ja riittävän pitkäkestoinen tuki yhdistettynä turvalliseen asumiseen voivat muodostaa polun, joka johtaa lähes ylivoimaisten vaikeuksien kautta omaan kotiin, päihde- ja mielenterveyskuntoutujasta opiskelijaksi.

Hän kertoi olleensa useita kertoja psykiatrisessa hoidossa, sekä sairaalassa että avohoidossa ja määritteli itsensä mielenterveyskuntoutujaksi.

¹⁰ https://issuu.com/ensi-jaturvakotienliitto/docs/pid_kiinni_hoitoj_rjestelm

Aika pitkään se tilanne pysy ikään kun jotenkin kasassa, mutta sitten sitä velkaa rupes oleen. Sitten mulla oli siinä vielä peliongelmaa lisäksi ja velkaantuminen sit syveni ja syveni ja sitä myötä myös päihdeongelmat syveni ja syveni ja mielenlenterveysongelmat syveni ja syveni.

Umpikujaan ajautunut tilanne johti itsemurhayritykseen, jonka jälkeen hän sai otteen omista voimavaroistaan:

Saman tien kun sairaalasta pääsin niin olin yhteydessä päihdepoliklinikalle ja sain sinne nopean ajan ja sit meni ihan se pari viikkoo ja sitten mä lähdin laituskuntoutukseen. Ensín sain kuukaudeksi sitoumuksen ja sitten vielä toiseksi kuukaudeksi. Ja se oli kyllä ehdottomasti semmoinen käännekohta mulla...

Hänet ohjattiin asumaan kuntouttavaan naisten asumisyhteisöön, mutta hän tunsi itsensä vieraaksi paljon itseään vanhempien naisten joukossa. Välillä hän asui sisarensa luona, toisinaan kierteli kavereillaan.

Hän sai päihteiden käytön hallintaan ja aloitti terapian. Asunnottomalle sitoutumista edellyttävät terapiakäynnit osoittautuivat liian vaativaksi tehtäväksi, mutta hän löysi avun matalan kynnyksen järjestöstä ja sen avulla järjestyi vihdoin myös oma asunto. Hän aloitti uudelleen terapian ja pääsi opiskelemaan. Viime aikoina mielenlenterveys- ja päihdekuntoutujan identiteetti oli alkanut väistyä ja hän koki itsensä ensisijaisesti opiskelijaksi.

Ja se tuntuu tosi hyvältä koska hirveen monta vuotta oli niin että päihde- ja mielenlenterveysongelmat oli ne asiat jotka määritti mut ihan täysin.

Hän ihmetteli itsekkin, kuinka oli jaksanut sinnitellä päihteettömänä monta kuukautta vailla asuntoa. Itku oli tullut, kun hän oli laittanut ensimmäistä kertaa pyykki omaan pesukoneeseen omassa kodissa.

Mä en voi tarpeeks sitä painottaa että miten iso merkitys sillä asumisella on. En tiedä miten mun polku olis menný jos mä en ois sitä omaa kotia saanu. Se ois voinu lähtee hyvinkin eri suuntaan, koska se oli kuormittavaa se muiden nurkissa kiertely.

5 Naiserityinen asumissosiaalinen työ psykososiaalisesti kuormittuneiden naisten parissa

Tässä luvussa keskitymme psykososiaalisesti kuormittuneiden, haavoittuvassa asemassa olevien naisten parissa tehtävään asumissosiaaliseen työhön ja vastaamme kahteen tutkimuskysymykseen:

Millaisia sisältöjä nais erityinen työote saa silloin, kun se toteutuu psykososiaalisesti kuormittuneiden naisten parissa tehtävässä työssä?

Mikä tukee nais erityistä työtä tekevien työntekijöiden työssä jaksamista ja ammatillista kehitystä?

Analyysin pohjana oleva haastatteluaineisto koostuu naisten asumisyksikön työntekijöiden fokusryhmähaastattelusta ja kolmesta yksilöhaastattelusta, joihin osallistui saman organisaation asumissosiaalisen työn asiantuntijoita. Myös asiantuntijatehtävissä työskentelevät tekivät tai olivat aiemmin tehneet asumissosiaalista työtä kyseisen järjestön asumisyksikön asukkaiden tai avopalveluissa asiakkaina olevien naisten parissa. Haastateltavat kuvasivat työtään, sen sisältöjä ja työssä jaksamistaan ympäristössä, jossa he toimivat Asunto ensin -periaatteiden mukaisesti pitkäaikaisasunnottomuutta kokeneiden naisten parissa. Työskentelyä määrittivät yhtäältä asukkaiden elämäntilanteet ja vaikeiden kokemusten kuormittamat elämänhistoriat, paikka ja paikkaan rakentuneet yhteisölliset ja kahdenkeskiset vuorovaikutussuhteet. Käsittelemme työssä jaksamista omana kokonaisuutenaan, mutta sen ulottuvuudet linkittyvät myös tämän luvun muihin alalukuihin.

5.1 Paikka: asunto vai koti?

Asumisyksikkö tarjoaa pysyvän asunnon psykososiaalisesti kuormittuneille naisille ja työympäristön nais erityiselle asumissosiaaliselle työlle. Naisten asumispolut ovat yksilöllisiä ja niihin on saattanut kuulua useita häätöjä erilaisista asumismuodoista, myös muista asumisyksiköistä. Asunnon menetysten seurauksena asumisyksikkö saattaa määrittyä viimesijaiseksi asumisvaihtoehdoksi silloin, kun valinnan mahdollisuudet ovat käyneet vähiin.

Nehän kaikki tulee ton ASTU:n kautta, elikkä ton Helsingin asunnottomien sosiaaliryhmän kautta mutta, eiköhän ne oo suurin osa varmaan tuolta Hietaniemen palvelukeskuksen kautta. Et näin mä luulen ainakin, et sieltä kautta tulee tosi moni. Naisella on voinu olla muitakin näitä asumisyksiköitä mitkä on käyny läpi ja mitkä ei oo soveltunu sitten, jostain syystä. Ja sit hän on päätyny asunnottomana tonne Hietsuun. Tai sit on maksamattomat vuokrat edellisessä asumismissä ikinä onkaan, vuokra-asunto tai asumisyksikkö. Ja on päätyny Hietsuun. Tai sitten, on myös sellaisia että tavallaan se asunto on ollu, on niin asumiskelvoton johtuen esimerkiksi hygienian, hygieniapuut- tai siis mitä nyt voi olla että ei vaan, asumistaidot ei oo sellaisia että pystyis asumaan vuokra-asunnossa.

Naisten asumishistoria voi sisältää useita asunnon menetyksiä, kodin särkymisiä, haavoittavia asumisratkaisuja ja traumatisoivia kokemuksia. Tällöin asumisyksikkö voi olla psykososiaalisten vaikeuksien kuormittamassa elämäntilanteessa viimesijainen ja ainoa vaihtoehto. Tuen tarpeet voivat olla lähtökohtaisesti niin suuret, ettei hajasijoitettu asunto ole realistinen vaihtoehto. Osa naisista toki muuttaa hajasijoitettuun asuntoon myöhemmässä vaiheessa.

Asumisyksikkö tarjoaa naisille asunnon toistaiseksi voimassa olevalla vuokrasopimuksella. Tästä huolimatta kaikille asunnosta ei muodostu kotia, vaan kodittomuuden tunne jatkuu. Työntekijät joutuvat kohtaamaan tilanteen, jossa he työskentelevät Asunto ensin -periaatteen mukaisesti, mutta kodittomuuden kokemuksen ilmapiirissä:

Ja sit tosta koti-sanasta, niin mun on pakko tähän nyt sanoa että mä en oo kuullu yhdenkään meidän asukkaan sanovan asuntoansa kodiks. Se on jännä et ne korjaa aina kun sanoo niille että meepä vaikka kotiisi, tai jotenkin näin jos sanoo. Asukas sanoo "ei se oo mun koti". Et se on jännä et miten ne käsittää, ne pitää niinkun asunto, ne puhuu asunnosta...mut harva sanoo sitä kodikseen... Mutta kyl ne on korjannu sitä jos mä puhun kodista niin ne sanoo "ei tää mun koti oo". Mä en tiä mikä siinä on sit se taustalla, mut näin on käyny.

"Kotonaan kodittomille" (Husso 2003, 220-229) asunto ei ole oma turvallinen paikka, kokemuksellisesti koti. Monella pitkäaikaisasunnottomuutta kokeneella naisella on elämänhistoriassaan sellaisia traumaattisia kokemuksia, jotka ovat rikkoneet kodin tunnun niin perustavanlaatuisesti, että kodista on tullut vaikeasti hahmotettava. Joissakin tapauksissa kotia ei ole ehkä koskaan ollut. On vain huonoja, kodittomuuden kokemusta vahvistavia muistoja erilaisista tilapäismajoituksista. Äärimmäisissä tapauksissa kodiksi koettua paikkaa voi olla mahdollonta löytää mistään. Työntekijät pohtivat valinnan vapauden merkitystä sille, muodostuuko asunnosta koti vai ei:

Kun tää on niinkun tavallaan toi sossu osoittanu heille tän, missä asua. Toinen vaihtoehto on olla taivasalla. Niin se valinnanvaihtoehto kun ihmiseltä viedään, niin en mä tiä sitten että onks se niinkään, tuntuuks se sitten kodilta.

Myös ihmisympäristöllä eli asuinpaikkaan muodostuvilla sosiaalisilla suhteilla ja niiden pohjalta rakentuvalla ilmapiirillä on suuri merkitys kodin tunnulle. Pitkäaikaisasunnottomille suunniteltuun asumisyksikköön kasautuu väistämättä psykososiaalista kuormaa. Naiset tuovat mukanaan elämänsä historian, mikä vaikuttaa asumisyksikössä tehtävään asumissosiaaliin työhön ja asiakas-työntekijä -suhteeseen sen keskeisenä osana. Ammattilaiset kohtaavat päivittäin työssään naisia, joiden elämänsä historiaan sisältyy monenlaisia traumakokemuksia, hyväksikäyttöä, väkivaltaa ja hoitamattomia päihde- ja mielenterveysongelmia.

Siellä on ahdistusta, on myös sellaista väkivaltaistakin käytöstä, on harhoja ja ihan kaikkee laidasta laitaan...

Joillekin asukkaille asumisyksikköön rakentunut yhteisö merkitsee kotia ja turvallisuutta, muiden kanssa jaettua yhteistä tilaa ja yhteisiä kokemuksia sekä sosiaalisia suhteita. Yhteisön asukkaat ovat saattaneet tuntea toisensa jo kauan ja he jakavat yhteistä historiaa ja kokemuksia asunnottomuudesta. Asukasyhteisössä on keskinäistä välittämistä ja huolenpitoa, yhteenkuuluvuutta, joka suojaa yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden kokemuksilta. Osalle keskinäinen vuorovaikutus tutussa yhteisössä on hyvin merkityksellistä. Erityisesti yhteisössä pitkään asuneiden naisten vuorovaikutusta työntekijät kuvasivat toisista huolehtimisen kautta.

No mä en tiedä yksinäiseks voiko sanoa, et he on kuitenkin toisaalta myös muodostanu sen niin sanotun perheen näistä muista asukkaista... Et ei se

yksinäisyys ei oo sellaista... Okei, ne verisiteet voi olla poikki mutta ne sit muodostaa täällä niitä omia sellaisia mitkä on sit tavallaan heijän perhettään... Esimerkiksi jos joku ei ole nähnyt tiettyä asukasta muutamaa päivään, hän usein soittaa meille ja kysyy, onko hänellä kaikki hyvin, koska ei ole nähnyt häntä. Me menemme tarkistamaan asian ja jos kaikki on kunnossa, sanomme hänelle, että kaikki on hyvin. He pitävät huolta toisistaan.

Toisille yhteisö voi edustaa kielteisiä ihmissuhteita, pettymyksiä, pakotettua kanssakäymistä samoihin ongelmaryhmiin leimautuneiden ihmisten kanssa (Hetling ym. 2020, 412; Junnilainen 2019, 76-119; Nousiainen 2016, 163-191). Asukkaiden elämänhistorioiden ja kokemusten kirjo tekee niin asukkaille kuin työntekijöille asumisyksikön arjen ajoittain hyvin haasteelliseksi.

Asumisyksikkö muodostaa yhteisön, jossa asumisajat vaihtelevat asukkaiden välillä juuri muuttaneista yli kymmenen vuotta yhteisössä asuneisiin. Yhteisön jäsenten välinen vuorovaikutus toteutuu niin asukkaiden keskinäisissä suhteissa kuin suhteessa työntekijöihin. Asukkaille työntekijät merkitsevät sekä tiimiä että yksittäisiä työntekijöitä, joista jollakulla voi olla heille erityinen merkitys. Työntekijät ovat vuorovaikutussuhteessa asukasyhteisöön ja yksittäisiin asukkaisiin. Kaikki asukkaat eivät halua olla lainkaan tekemisissä yhteisön kanssa:

Joidenkin kans ei saa ollenkaan sitä minkäänlaista kontaktia... Häntä tapaa hyvin harvoin, hän ei ota yhteyttä ohjaajiin. Ei halua meidän kans hoitaa mitään asioita. Sitten jos on päihtymystilassa, niin hyvin semmoinen aggressiivinen käyttäytyminen esiintyy monta kertaa. Niin myös meitä ohjaajia kohtaan, myös muita asukkaita kohtaan.

Naisten yhteisön asumissosiaalisessa työssä etäisyyden ja läheisyyden säätely on jokapäiväistä. Asukkaiden yksityisyyden suojeleminen on tärkeä osa työntekijöiden työtä.

Onhan tässä myös yksityis- tavallaan me suojellaan myös sitä tietenkin meidän asukkaan yksityisyyttä, niin. Et siinä pitää aina hirveen tarkka olla siinäkin että missä ja mitä sanoo. ...koska se joku voi käyttää sitä tilannetta hyväkseen, hyökätä sillä tiedolla sit sitä jossain vaiheessa vastaan.

Läsnäoloon perustuva asukas-työntekijä -suhde voi yhteisössä merkitä ajan viettämistä yhdessä asukkaiden kanssa, joko keskustellen tai hiljaa ollen. Työntekijä on läsnä ja käytettävissä, jopa elämän loppuun asti. (Granfelt 2013, 231-237; Haahtela 2015, 54-57; Karttunen 2019, 135-146.)

Me ollaan oikeastaan monellekin se semmoinen varmaan aika läheisin, koska päivittäinhan me ollaan tekemisissä. Ja kyl tää työ on siinä mielessä monipuolista, että me ollaan muun muassa myös sitten sillä viimeisellä matkalla, eli ollaan oltu hautajaisissa ja kyl ne on läheisiä et kyl siellä itku tulee kun saatellaan se asukas viimeiselle matkalle. Et ei se, ei se meillekään helppoo oo. Ei tätä työtä pystykään tekee silleen että, etteikö ne tulis näin läheiseks.

Toiveiden toteutuma eli oma asunto jossakin kaukana asumisyksiköstä herättää ristiriitaisia tunteita: jäänkö aivan yksin – läheiset ihmiset jäävät tänne:

Ja sit kun asukasta jännittää niin tuetaan, muistutetaan siitä et hei että täähän on suunta aina et sä saat sen ihanan oman kämpän ja saat sisustaa sen, on enemmän tilaa ja... Ne positiiviset, koska mä tiedän että niitä jännittää ihan hirveesti. Kynnys on suuri. Et semmoinen henkinen tuki on hirveen tärkeätä siinä siirtymävaiheessa.

Aika monelle on iso asia se, että täällä on kuitenkin ne naapurit tullu vuosien varrella tutuksi ja ne on niitä lähimpiä, saattaa olla niitä lähimpiä ystäviä ja sitten kun muuttaa tonne kauemmas niin, onkin yhtäkkiä sit kuitenkin yksin.

Naisten asunnottomuus on useimmiten näkymätöntä, piiloasunnottomuutta, mikä jää helposti rekisterien ulkopuolelle – ikään kuin ei aivan oikeana asunnottomuutena. Asunnottomuutta kokeneet naiset saattavat itsekin vahvistaa tätä naisten kokeman asunnottomuuden vähättelyä.

K: Onks se jotenkin naiseryistä, että he ei tunnista sitä omaa asunnottomuuttaan tai eivät koe, että he on asunnottomia? Mikä sun näkemys on?

V: Voi se ehkä olla. Ehkä se just et monesti naiset on jonkun tuttavan tai kumppanin tai jonkun sukulaisen luona niin aatellaan et se ei oo, et miehet ehkä enemmän on sit kuitenkin ulkona tai jotenki, ehkä. ...mun mielest ainaki tos naisten yhteisös tosi moni puhuu et sit pitää olla ihan kadulla tuolla ja metsässä ja näin et on asunoton, ja ehkä se kuva siitä on et mitä se asunnottomuus on just et on niitä rantojen miehiä vielä ja et eihän tää liity muhun mitenkään.

Naiset voivat kokea kodittomuutta sekä asumisyksikössä että asustellessaan toisten nurkissa, mutta asunnottoman statusta he eivät kovin helposti itselleen myönnä.

5.2 Luottamus ja epäluottamus vuorovaikutuksen taustalla

Se vie aikaa, se luottamuksen syntyminen.

Asunto ensin -periaatteella toimivassa asumisyksikössä naisille oli tarjolla tukea ympäri vuorokauden ja työntekijät olivat käytettävissä ja läsnä tarvittaessa. Tästä huolimatta, ammattilaiset kuvasivat työn yhdeksi haasteeksi sen, että joihinkin asukkaisiin oli lähes mahdotonta muodostaa luottamukseen perustuvaa vuorovaikutussuhdetta. Naisille on saattanut lapsuudesta asti rakentua vakaumus siitä, ettei ihmisiin kannata luottaa.

Naisiin luottamuksen rakentaminen on vielä vaikeampaa, Kaikkiin sitä ei muodostu koskaan.

Jotkut avautuu joskus enemmän, jotkut vähemmän.

Työntekijät voivat omalla käytöksellään edesauttaa luottamuksen vähittäistä rakentumista. Luottamukseen perustuvan asiakas-työntekijä -suhteen edellytys on työntekijän luotettavuus ja siitä naisten yhteisössä pidettiin erityisesti huolta:

Se on yks semmoinen tärkeä lähtökohta tässä asumispalveluissa että he oppii luottamaan johonkin ohjaajaan... Jos sovitaan joku asia, niin omalta osaltaan pidetään siitä kiinni. Et se luottamus rakentuu myös siihen että ihan se voi olla pienikin asia, se että me osaltamme pidetään kiinni siitä mitä on sovittu, et se on sellainen et kyl se merkkää paljon... ihan mitättömältäkin tuntuva juttu niin, jos se on joskus sovittu, luvattu, niin siitä pidetään kiinni...

Useissa tutkimuksissa on osoitettu, että pitkäaikaisasunnottomuutta kokeneiden naisten kokemukset palvelujärjestelmästä ovat harvoin positiivisia. Poiskäännyttäminen tai huonot

palvelukokemukset voivat pahimmillaan kumuloitua ja johtaa itsetuhoisen käyttäytymisen kautta syyllisyyteen ja häpeään, vaikenemiseen ja suojautumiseen muiden katseilta. Huonon kohtelun lisäksi naiset ovat saattaneet kokea, ettei heitä kuulla heitä itseään koskeissa asioissa, vaan muut tahot hallitsevat heidän elämäänsä (Mayock & Sheridan 2020, 27; Vanhala 2005, 270; Virokannas 2017, 274-283). Huonot kokemukset kohtaamisista palvelujärjestelmässä nostavat yhä vain korkeammaksi kynnystä jakaa henkilökohtaiseen elämään liittyviä asioita ammattilaisten kanssa:

Tai sitten se että se tuo niin pahan olon niille, et ne ei halua sitä. Sit ne turruttaa sen taas sitten johonkin päihteeseen, et se on semmoinen jatkuva kierre. Et se on siellä jossain sisällä, mutta se ei koskaan pääse sitten ulos sieltä.

Kadulla selviytyminen on voinut merkitä panssarin rakentumista, joka puolestaan on suojannut naisia loukkauksilta ja hylkäämiseltä, mutta estää samalla heitä ottamasta vastaan myötätuntoa ja huolenpitoa (Thörn 2004, 153-185). Torjunta voi myös olla lapsuudesta asti opittua ja vaikeita tunteita lievitetään päihteillä (Granfelt 1998, 142-145). Naiset, joiden elämässä on vaikeita traumakokemuksia, tarvitsevat paitsi turvallisen asunnon, myös heidän lähtökohdistaan rakennettua psykososiaalista tukea ja varmuuden siitä, että myös heidän toiveitaan kuunnellaan ja ne otetaan huomioon heidän kanssaan tehtävässä asumissosiaalisessa työssä ja sen kehittämisessä (esim. Vanhala 2005, 184-185).

Ja sit sekin varmaan et nää on niin, osa on tämmöisii katujen kasvatteja ollu ikänsä, et se tavallaan se semmoinen kova kuori, niin se pitää säilyttää viimeiseen asti.

Arkiset kohtaamiset asukkaiden kanssa voivat olla työntekijöille samanaikaisesti sekä kuormittavia että palkitsevia. Traumatisoituneiden naisten parissa työskentelevät työntekijät joutuvat ottamaan vastaan asukkaiden pettymyksiä ja vihaa, joiden tausta voi olla aivan muualla, jopa kaukana menneisyydessä. Asukkaan tilanteen ymmärtäminen ja traumatyön perusteiden hallinta ja siihen liittyen omien tunteiden tunnistaminen ja itsensä etäännyttäminen tunnekuormasta, joskus myös huumori, voivat olla keinoja käsitellä vaikeita tilanteita. (Salem ym. 670-682.) Toisaalta asukas-työntekijä -vuorovaikutus voi pitää sisällään aitoa arvostusta, jota asukkaat ilmaisevat vähillä, rehellisyydessään vahvoilla sanoilla: kiitos, anteeksi.

Kyl nää meidän asukkaat sit ne osaa myös pyytää anteeks. Ja se tulee kyl sydämestä.

Se voi olla ihan pieni asia, ja kun he kiittävät. Sen ei tarvitse olla mitään suurta, mutta he ovat kiitollisia monista asioista.

5.3 Naiserityinen asumissosiaalinen työ

...se mitä on hänen puheistaan välittyny niin tuntuu et ei ole nähnyt ja sit se et se ikävä on tietenkin hirvee omia lapsia. Ja sit se saattaa tulla jossain, muistellen joissain tietyissä asioissa miten hän omien lastensa kanssa on tehny niin ja niin. Se tuottaa paljon sitä puhetta että on ikävä. Ja sit se että jotenkin siinä kun pitää olla tilannetaju, en mä ainakaan oo saanu sellaista tilaisuutta et mä kysyisin että näätkö lapsias. Et, koska se on niin herkkä aihe niin sitä ei oikein pysty.

Työntekijä kertoo siitä, kuinka suurta ikävää hän arveli erään naisista tuntevan lapsiaan kohtaan. Vaikean aiheen puheeksi ottaminen ei tuntunut mahdolliselta siitäkään huolimatta, että nainen oli muistellut lastensa kanssa viettämiä hetkiä. Eettisesti vaativissa tilanteissa ei useinkaan ole tarjolla yhtä selkeästi oikeaa toimintavaihtoehtoa, vaan työntekijän on tehtävä ratkaisunsa intuitiivisesti. On mahdollista, että lapsistaan puhunut nainen olisi toivonut työntekijältä rohkeammin puheeksi ottavaa lähestymistapaa. Yhtä mahdollista on, että hän on kokenut arvostavaksi läsnä olevan, mutta etäällä pysyvän vuorovaikutuksen. Työntekijät ovat osallisia naisten arjessa ja on tärkeää osata kunnioittaa heidän yksityisyyttään. On myös tärkeää ymmärtää, kuinka sensitiivisten aiheitten äärellä naisten yhteisöissä työskennellään.

Asunnottomuuteen ja kodin menettämiseen voi liittyä vaiettua, särkynyttä äitiyttä. Asumispalveluissa ja ylipäänsä palvelujärjestelmässä äitiys voi tulla sivuutetuksi, jos naisen lapset on otettu huostaan. Eläminen erossa omista lapsista ja heihin kohdistuva ikävä ja syyllisyys voi olla liian raskas aihe jaettavaksi työntekijöiden ja muiden naisten kanssa. Sensitiivisten aiheiden puheeksi otto on yksi nais erityisen asumissosiaalisen työn eettistä harjontaa ja oman ammatillisuuden rajojen tunnistamista edellyttävä kysymys. Ruumiillisuuteen, seksuaalisuuteen, äitiyteen ja lapsettomuuteen liittyvät kysymykset ovat syvästi henkilökohtaisia. Sosiaalialan koulutuksessa ja asumissosiaalisen työn täydennyskoulutuksessa on tärkeää antaa perusvalmiudet arkaluonteisten asioiden käsittelyyn asiakas-työntekijä -suhteessa. Työnohjauksessa ja täydennyskoulutuksessa tulee olla mahdollisuus vahvistaa näitä valmiuksia osana ammatillista kasvua.

Niin et tavallaan ei pidä avata sellaista mitä ei voi sulkea. Et sitten tietenkin se et jos se asukas itse halua siitä keskustella niin, onhan se, et miten se itse halua sitä keskustelua niin totta kai sitä voi sitten jutella. Jos tulee niitä hyviä hetkiä et on vaikka kahdestaan.

Ja just näist tosi häpeällisistä asioista, et esimerkiksi ei oo puhtaita alusvaatteita tai kuukautissuojia tai et on vaan niin hirvee nälkä. Ja sitten kun tällais näin perustarpeissa tulee hyvin kohdatuksi ja saa ehkä mukaan sit niitä asioita, ne poistaa sitä häpeää niin sit kyl mun mielest sen jälkeen työskentely on ihan toisenlaista.

Vuorovaikutus edellyttää työntekijöiltä sensitiivisyyttä havainnoida myös non-verbaalia viestintää, joka voi sisältää sanattoman kiitoksen:

Pääsääntöisesti kohtaamiset kyl on myös mukavia koska, vaikka siinä on sitä raskasta ja pahaa niin se naisten, musta ehkä se on parasta ku näkee ku siin ihmisessä se toivo herää. Et se saattaa sitä oksentaa sitä pahaa oloa ja kaikkee mitä on kokenu ja sitä turhautumista ja epävarmuutta, mut sit jos se esimerkiksi tapaamisen lopussa, semmonen toivo välähtää siel silmis et ehkä tää tästä, niin se on mun mielest jotenki ihan, korvaamatonta. Ja jotenki se semmonen vilpitiön kiitos et ei oo tarvinu olla yksin.

Nais erityistä asumissosiaalista työtä luonnehtii työn monipuolisuus – toisaalta asiakkaiden kerrostuneet traumakokemukset ja toisaalta varovainen toiveikkuus, toisaalta epäluottamus ja toisaalta pala palalta vahvistuva hauras luottamus. Menneisyys kaikkine kokemuksineen on vahvasti läsnä ja sidoksissa nykyhetkeen. Eettisesti haastavissa tilanteissa on harvoin selkeää lähestymistapaa (esim. Juhila 2018, 253-257). Työntekijät ovat mukana naisten arjessa ja on tärkeää, että he pystyvät kunnioittamaan naisten yksityisyyttä. Työntekijöiden on arvioitava mistä asioista on perusteltua puhua muiden yhteisön jäsenten ollessa läsnä. Kahdenkeskiset keskustelut voivat syntyä spontaanisti, koska työntekijät ovat paikan päällä, saatavilla.

Se on kyllä parastakin et sitten kun saa sitä kahdenkeskistä aikaa istua ja jutella.

Naisten parissa tehtävää asumissosiaalista työtä luonnehtii rajattomuus (boundlessness), tilanteittaisuus (situationality) ja empatia (empathy) kuten Juhila ym. (2020) ovat luonnehtineet kotona tehtävää asumisen tukityötä (home visit work). Näin ollen keskustelun aiheetkin nousivat naisille juuri sillä hetkellä ajankohtaisista aiheista:

K: Mistä asioista te keskustelette.

V: Asumisesta, huonoista kohtaamisista palvelujärjestelmässä, siitä miten on vaikea saada sitä asuntoa ja siitä miten yksin ja väsynyt on. Epätoivosta. Kumppaneista, lapsista. Pelon tunteesta, turvattomuudesta. Siitä mihin menee seuraavaks yöks, miten saa peseydyttyä. Hygieniasta, nälästä.

Edellä oleva aineisto-ote on naisten avopalveluista. Asumisyksikön työntekijät kertoivat, että lähisuhdeväkivaltaan ja erilaiseen hyväksikäyttöön liittyvistä aiheista *He puhuvat hyvin, hyvin vähän...* Vähäinen puhe häpeää ja tuskaa tuottavista aiheista ei tarkoita sitä, etteivätkö työntekijät läsnäolollaan ja konkreettisellaan avulla auttaisi naisia kestämään vaikeita asioita, joiden sanallistaminen ei asumisyksikössä itsestään selvästi ole edes tarkoituksenmukaista. Rikottua naiseutta voi eheyttää monella tavalla. Pinnalliselta näyttävällä toiminnalla voi olla monikerroksia henkilökohtaisia merkityksiä:

Ja sit kyl, sen jotenki se naiseuden tukeminen täs työs on myös aika tärkeetä, et mitä se kullekin naiselle on. Kyl sil naiseuden tukemisella on myös, paikkansa koska, aika monelle naiselle se on voimavara. Ja se et mikä nähään kynsien lakkaamisena ei tää oo mitään kynsien lakkaamistyötä, se et se nainen näyttää et hän on lakannu kynnet siel voi olla niin monta asiaa taustalla, voi olla et hän on saanu rahaa et hänel on varaa ostaa kynsilakkaa tai et hänel on joku ystävä jonka kanssa hän on lakannut tai et enää se mies ei kontrolloi et hänel on vaikka lupa lakata.

5.4 Työssä jaksamisen valot ja varjot

Mut tyypillistä on se että sun omassa perheessä on ollu vakava päihdeongelma joka on jotenkin sun mielessä selvittämättä ja sit sä tuut tänne töihin ja se aktivoituu täällä ja sä rupeet näkemään niitä äitiä ja isää tai veljeä tai jotain muuta siinä asiakkaassa, ja siitä tulee aivan henkilökohtasta, niin sä oot aivan lyhyessä ajassa tuolla työterveyshuollossa. Et sä jaksa sitä työtä.

Läheisyyden ja etäisyyden säätely suhteessa asiakkaiden elämään kuuluu olennaisena osana myös työssä jaksamiseen. Oman vapaa-ajan ja työajan erottaminen ja omien auttamismahdollisuuksien rajallisuuden tiedostaminen mainittiin tekijöinä, jotka edesauttavat työssä jaksamista. Yhtä lailla työajan ulkopuolinen henkilökohtainen elämäntilanne voi vaikuttaa ammattilaisen työssä jaksamiseen. Oman elämän kriisit ja vaikeat vaiheet tai elämänhistoriaan kasautuneiden käsittelemättömien asioiden aktivoituminen asiakkaiden kokemuksiin eläytymisen seurauksena voi lisätä työn emotionaalista taakkaa moninkertaiseksi ja uuvuttaa. Työohjauksen ja hyvän johtamisen lisäksi työntekijöillä tulee olla käytettävissä työterveyshuollon ammatillinen tuki.

Ja sit jos sulla tulee omas elämässä jotain muuta sellasta et sun voimavarat on vähän heikoilla ja se vähän liippaa se oma elämä ja, niin mä ymmärrän sen että se kuorma tulee hyvin nopeesti.

Naisten yhteisön asumissosiaalisesta työstä löytyvät kaikki kolme Juhilan ja kumppaneiden (2020, 8-9) kuvaamaa kotona tehtävän asumissosiaalisen työn elementtiä: rajattomuus, tilanteittaisuus eli äkillisesti muuttuviin tilanteisiin sopeutuminen ja empatia. Työ sisälsi muun muassa niin etuuksien hakemisessa ja palveluihin hakeutumisessa avustamista, asunnon siivoamista yhdessä asukkaana kanssa, ristiriitojen selvittelyä, yhteisön yhteisiä kahvihetkiä ja kahdenkeskisiä keskusteluja naisten kanssa. Ajoittainen kiire ja kasautuva työkuorma aiheuttivat stressaavia työpäiviä. Työn rajattomuus saattoi konkretisoitua myös kaoottisissa vuoro-vaikutustilanteissa ja naisten lukuisissa tukitarpeissa.

Raskas päivä on vaikka sitä että aamusta alkaen heti kun tuut töihin niin sulla soi puhelin koko ajan. Joko asukkaat soittelee tai joku mejän yhteistyötaho on sitä tätä tuota, siivoajaa, pyykkii. Ja kun meil on nää suljetut ovet, mejän pitää olla koko ajan ovia aukomassa. Sitten soi meidän hälyt... Niinkun ne jatkuvat vaatimukset. Ja sit samalla koko ajan soi puhelin. Sä et ees kuule mitään siel puhelimen toisessa päässä kun hirvee huuto. Sit sä yrität mennä jonnekin hiljaisempaan paikkaan ja... Se on vähän sellaista hirveetä painetta siinä. Ja sit se jotenkin, se alkaa käydä niin iholle...

Se on niin emotionaalisesti kuormittavaa. Ne naiset tulee niin auki sen oman elämänsä kanssa. Se koskettaa ja kuormittaa. Sielt voi tulla tosi rankkoja kokemuksia, mitä on välil tosi vaikee kuunnella. Ja siel on tietynlaist välil vähä ehkä semmost rajattomuutta myös. Se on mun mielestä raskasta. Ja sit et mun mielest naisten kaa, ei aina oo niin ehkä selkeetä se et miten edetään ja mistä alotetaan. Siel on aika paljon aina kaikkee jo.

Työskentely intensiivisessä, emotionaalisesti kuormittavassa ympäristössä, voi altistaa työntekijät sijaistraumatisoitumiselle (Lemieux-Cumberlege & Taylor 2019, 367). Asukkaiden käyttäytymisen arvaamattomuus ja tilanteiden ennakoimattomuus (Juhila ym. 2020, 7) voivat aiheuttaa epävarmuutta ja pelkoa. Ammatillaiset kuvasivat erityisen kuormittavaksi tilanteita, joissa yksikköön siirtyy samaan aikaan useita naisia, joiden tuen tarve on suuri. Akuutti huumeriippuvuus yhdistettynä mielenterveyden ongelmiin, sidokset päihdekulttuuriin, asunnottomuus ja sitä edeltäneet menetykset tuovat yhteisöön raskaan psykososiaalisen kuorman, johon voi liittyä alttius väkivaltaiseen käytökseen. Työskentely päihtyneiden asukkaiden kanssa luo lisähaasteita aivan arkisiin tilanteisiin, joissa työntekijät yrittävät auttaa asukkaita mitä moninaisimmista asioista. Päihteiden käyttö ja siihen liittyvä psyykinen huonovointisuus voi ilmetä kärsimättömyytenä ja vaativuutena työntekijöitä kohtaan.

Ja sit jos vielä siihen liittyy että siellä on niitä väkivaltaisesti, haasteellisesti käyttäytyviä niin sehän on heti paljon, paljon vahvempi. Eli jos siihen liittyy pelkoo. Ja ne tilanteet voi tulla yllättäen. Sä et ollenkaan niihin osaa varautua. Se tulee kulman takaa. Niit on onneks todella vähän, mut se mahdollisuus on olemassa.

...kyl se kuluttaa jo siinä että jos sä yrität päihtyneen kans keskustella, eihän siitä tuu yhtään mitään."

Työn ajoittaisesta kuormittavuudesta huolimatta työntekijät aidosti välittivät asukkaista, mikä konkretisoitui esimerkiksi siinä, kuinka suurta huolta työntekijät kantoivat asukkaiden jäämisestä tarvitsemiensa päihde- ja mielenterveyspalvelujen ulkopuolelle. Asumisvaihtoehtojen rajallisuus ja nykyisen asumisratkaisun soveltuvuus yhdistettynä asukkaiden kasvaviin tuen tarpeisiin herättivät ammatillisissa erityisen suurta huolta. Nykyinen asumismuoto ja saatavilla oleva tuki ei esimerkiksi vastannut niiden asukkaiden tarpeita, jotka tarvitsisivat psyko-geriatrisia palveluita.

Tää on kuitenkin tuetun asumisen yksikkö mikä tarkoittaa sitä, että aika itsenäisesti asutaan... Pääsääntöisesti asukas muun muassa itse hoitaa ruokailunsa.

Niin tavallaan se et jos asukas ei edes tunne enää nälkää... Tai sanotaan vaikka et asunto alkaa näyttää siltä et siellä pyörii, ihan järkyttävä lauma tulee kärpäsiä vastaan, haju on hirvittävä ja ei asukas ite ymmärrä sitä et nyt pitäisi siivota... Kyl se vähän herättää sitä huolta että miten se pärjää, mitkäs meidän voimavarat tässä on. Ja sit jos me otetaan yhteyttä johonkin eteenpäin niin, kun se sitten palautuu takaisin. Niin on se semmoinen että, mitä me voidaan tässä tehdä. Et mikä se paikka sitten olis niin... Harhojen pitää olla aika valtavat että se saa edes M1-lähetteen, jolla se pääsee jatkotutkimuksiin... Ja se et jos se pääsee sinne M1:llä, niin se ei välttämättä tarkoita et se jatkuis siinä. Tuntuu että sitä hoitopolkuu ei oikein löydy. Et sit se palautuu, kun se on pikkaisen paremmassa kunnossa.

Niin ulkomaisissa kuin kotimaisissa tutkimuksissa on osoitettu, että rakenteelliset tekijät, kuten asumispalvelut ja sosiaali- ja terveydenhuolto eivät tällä hetkellä ota riittävästi huomioon kaikkein heikoimmassa asemassa olevien naisten tarpeita. (Mayock & Bretherton 2016, 278-280; Ranta ym. 2017, 173). Lähityötä tekevät työntekijät joutuvat kantamaan kohtuuttoman suurta huolta jatkuvasti heikkenevien ikääntyvien naisten tilanteesta ja kysymään itseltään ja työtovereiltaan:

Onko sille meidän asukkaalle mitään paikkaa?

Paljon tukea tarvitsevien naisten parissa työskentelevien ammattilaisten työssä jaksamista voi edesauttaa se, että he osaavat iloita arjen pienistä onnistumisista ja antaa työlleen sen ansaitseman arvostuksen (Baker 2007 ym. 471; Lemieux-Cumberlege & Taylor 2019, 375). Onnistuneet kohtaamiset asukkaiden kanssa ja pienetkin positiiviset edistysaskeleet asukkaan elämässä voivat lisätä työtyytyväisyyttä ja vahvistaa työntekijän tunnetta oman työnsä arvokkuudesta. Työn merkityksen löytämiselle asukkaiden pienillä sanoilla ja teoilla saattaa olla suuri vaikutus.

Mä olin neljä viikkoo lomalla. Niin yks asukas soitti "kiva ku oot tullu töihin". Et joskus tulee näit positiivisiakin asioita, et se ei oo aina sitä negatiivista palautetta.

Se voi olla ihan joku pieni juttukin, niin se kiitos kun tulee sieltä niin... Ei se tarvi olla iso asia mutta se että kyl ne on kiitollisia sit monesta asiasta.

Kannustavalla työyhteisöllä on tärkeä rooli ammattilaisten jaksamisen tukemisessa. Kannustus voi konkretisoitua apuna ja tukena muilta tiimin jäseniltä, kollegoilta tai esimieheltä. (Lemieux-Cumberlege & Taylor 2019, 3759). Hyvää johtamista organisaatiossa kuvailtiin siten, että arvoista ja toivon ylläpitämisen merkityksestä keskustellaan säännöllisesti erityisesti silloin, kun kyynisyys ja uupumus uhkaavat. Vertaistuen merkitys ja kokemusten jakaminen oman tiimin kesken ovat keskeisessä roolissa työssä jaksamisen kannalta. Yhteinen ymmärrys ja luottamus siihen, että ketään ei jätetä yksin vaikeissa tai uhkaavissa tilanteissa, on erittäin tärkeää.

Ja nyt meil on erittäin hyvä tiimi tässä. Tiimi on muuttunu neljän vuoden aikana niin moneen kertaan et... Niin nyt meil on hyvä tiimi ja mun mielest meillä homma toimii tosi hyvin tässä.

Silloin kun täällä oli opiskelijana niin kyllä niihin ihmisiin kiintyi, meidän asukkaisiin täällä. Kyl mulla oli semmoinen olo, että kyllä tänne haluaa sit jäädä.

Yhteisesti jaettu arvopohja nousi selkeästi yhdeksi tärkeimmistä työssä jaksamista tukeviksi tekijäksi. Kun työskennellään sosiaalisesti syrjäytyneiden ja leimautuneiden asiakkaiden kanssa, oma arvopohja voi toimia jaksamista ja työn merkityksellisyyskokemuksen

ylläpitämistä tukevana tekijänä. Asunto ensin -periaatteen mukaisesti asunto ymmärretään jokaisen ihmisoikeudeksi ja jokainen on tarvitsemansa avun ja tuen arvoinen. Pyrkimys asukkaiden oikeudenmukaiseen ja tasavertaiseen kohteluun voi osaltaan tukea työn merkityksellisyyden kokemusta. Naisten yhteisössä työtyytyväisyyttä lisäsi tietoisuus siitä, että erittäin haavoittuvassa tilanteessa elävien naisten perustarpeisiin on pystytty vastaamaan, heille on tarjolla huolenpitoa ja turvallinen paikka asua.

Henkilökohtaisesti se et se arvopohja on sama, se on varmaan mulle ehkä kaikista tärkein mitä voi olla. Olen myös ollut työyhteisöissä joissa ne arvot ei oo sit kuitenkaan ollu samat. Siit seuras loppuun palaminen. Tää on mulle henkilökohtaisesti ihan mielettömän tärkeä asia... kyllähän siel ne ihmiset ketä meidän palveluis on, ne on aika monesti ollu jo kaikkialla muualla ja ne on käyny meillä ja tulee taas et jos ei sul oo sitä arvopohjaa miten sä voit tehdä sen työn, hyvin? Sun pitää välittää niist ihmisistä. Muuten se työote on jotain muuta mitä pitäis olla tai sit sä väsähdät jos et sä, jos ei se oo sun arvopohjan mukaista se työ, et jokaisel on oikeus siihen omaan kotiin ja ihmisarvoiseen elämään... Jos ei sitä oo, ei mun mielest tämmöst työtä voi tehdä.

Ja se on hyvä itselleen sanoa on se että, mä saan tästä niin valtavan hyvän olon ku mä huomaan miten ihmiset voi niin paljon paremmin. Se on vaan semmonen, vilpitiön halu siihen että, jotenki voi auttaa ihmisiä ja, näkee kun vaikka näitä naisia täällä jotka on jotenkin niin päähän potkittuja ja se on ihan kauheeta ku sä mietit mitä kaikkea he on kokeneet...

Edellä olevissa aineisto-otteissa kuvataan henkilökohtaista sitoutumista työskentelyyn yhteiskunnan marginaalissa elävien, kaltoin kohdeltujen ja monella tavalla vaille jääneiden naisten oikeuksien puolesta. Myötäelävä asennoituminen merkitsee naisten kärsimykseen eläytymistä ja pyrkimystä tarjota heille kokonaisvaltaista, yksilöllistä huolenpitoa. Naisten toipumisen, vaikka vähäisenkin, näkeminen oli työn keskeinen voimavara ja naisten oikeuksien puolustaminen työyhteisön toimintaa ohjaava arvolähtökohta.

Asunnottomuuden tuntemus, niin tutkimuskirjallisuuden kuin ammatillisen kokemustiedon pohjalta, ja tietoisuus siitä, mitä sosiaalisesti syrjäytyneet ja leimautuneet naiset ovat joutuneet kokemaan ja joutuvat edelleen kokemaan, auttaa työntekijöitä suojautumaan asiakkaiden taholta tulevalta aggressiolta ja loukkauksilta. Asunnottomien naisten parissa työskentelevien työntekijöiden osaamista voi syventää myös ilmiöpohjaisella täydennyskoulutuksella, mikä tarkoittaa mahdollisuutta syventää ja laajentaa omaa ymmärrystä naisten asunnottomuudesta ilmiönä. Työntekijöillä on oltava sekä tiedollista osaamista että hyvät vuorovaikutustaidot, jotta he voivat tukea naisia tarkoituksenmukaisella tavalla ja luoda heidän kanssaan luottamuksellisia vuorovaikutussuhteita. Pitkäaikaisasunnottomuutta kokeneilla naisilla voi olla hyvin varaukselliset ja molemminpuolisen epäluottamuksen sävyttämät suhteet julkisiin palveluihin. Tästä seurauksena asumissosiaalista työtä tekevien ammattilaisten merkitys heidän elämänsä kriiseissä ja arjessa selviytymisessä on korostuneen suuri. (Lemieux-Cumberlege & Taylor 2019, 368.)

Suuri osa kaikkein haavoittuvimmassa tilanteessa elävien eli pitkäaikaisasunnottomien parissa työskentelevistä ammattilaisista on peruskoulutukseltaan lähihoitajia. Koulutus tarjoaa perustiedot ja -taidot haavoittuvassa tilanteessa elävien asiakkaiden parissa työskentelyyn, mutta tämän lisäksi tarvitaan täydennyskoulutusta asumissosiaaliseen työhön ja traumatisoituneiden asiakkaiden kohtaamiseen. Traumainformoitu työote on lisääntyvässä määrin noussut palvelujen tarjoajien keskuudessa yhdeksi keskeiseksi koulutustarpeeksi. Traumainformoidun tai toisin ilmaisten traumasensitiivisen koulutuksen tavoitteena on vahvistaa työntekijöiden ymmärrystä traumaperustaisesta käyttäytymisestä ja traumatisoituneiden ihmisten parissa tarkoituksenmukaisista työmenetelmistä. Traumainformoidun työskentelyn perustason koulutus ei kuitenkaan anna valmiuksia työntekijän omien, työssä

aktivoituvien traumakokemusten käsittelyyn (Waegemakers Schiff 2019, 11). Asiantuntevasti toteutettu ja oikein kohdennettu koulutus välittyy asiakkaiden hyväksi vuorovaikutuksessa aiempaa osaavampien ja paremmin työssä jaksavien työntekijöiden kanssa (Salem ym. 2018, 673).

Tämmönen trauma-asian perusteet, traumainformoitu työote, traumatyön alkeet, millä nimellä sitä nyt haluu ikinä kutsuukaan. Se ois mun mielest ihan ykkönen. Ehkä sit jotenki, väkivallan teemat, seksuaalisuus, ja ehkä sit myös se naisen, se aggressio ja väkivalta naisen tekemänä, eikä vaan se et se nainen on uhri. Se ois kyl kans varmaan auttais jaksaa siinä työssä kun ymmärtäis että miks nää naiset ehkä oireilee näin ku he oireilee. Mun mielest se pitäis olla jatkuvaa, ja jotenkin puheessa pitää sitä, naistyötä, se on omanlaistaan. Se ei ratkee jollain yhdellä koulutuksella ja se on siinä.

6 Johtopäätökset

Millaisten vaiheiden kautta naisten asumispolut rakentuvat asunnottomuudesta omaan kotiin?

Asumispolut olivat vaihtelevia ja sisälsivät sekä omaehtoisia, epävirallisia ratkaisuja, kuten sukulaisten ja tuttavien luona asustelua, että turvautumista julkisiin asumispalveluihin. Useimmiten omaan kotiin oli edetty tuetun asumisen kautta. Nuorimmat naiset olivat vältäneet asunnottomuuden uhan ja päässeet siirtymään lastensuojelun jälkihuollon tukemana suoraan omaan asuntoon pysyvällä vuokrasuhteella.

Asumispalveluissa, kuten asumispäivystyksessä ja määräaikaisen tuetun asumisen asumisvaihtoehtoissa toistui kokemus niiden heikosta vastaavuudesta naisten tarpeisiin. Palvelut oli ensisijaisesti suunnattu päihdeongelmallisille miehille. Tämä aiheutti turvattomuuden ja pelon kokemuksia suhteessa muihin asukkaisiin. Tuettua asumisen vaihtoehtoja rasitti väliaikaisuuden tuntu: kotia ei ollut tarkoituskaan rakentaa näihin asumisympäristöihin. Kunnan tai järjestön tarjoama hajasijoitettu tukiasunto oli saattanut olla hyvin toimiva vaihtoehto, niin tilanteessa, jossa yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa etsittiin mahdollisimman sopivaa asuntoa kuin tilanteessa, jossa rikos- ja päihdekierteestä irrottautuminen edellytti erityisosaamiseen perustuvaa pitkäkestoista tukea.

Kriisiasuminen, joka katkaisi ulkona asumisen kierteen ja jossa asunnottomuuteen tartuttiin ripeästi ja asiakaslähtöisesti, oli osoittautunut käännetapahtumaksi matkalla ulos asunnottomuudesta. Asuminen miesvaltaisessa yhteisössä oli ensimmäinen vaihe tuetun asumisen kautta rakentuvalla suunnitelmallisella polulla kohti omien tarpeiden mukaista pysyvää asuntoa. Naiset kuitenkin ansaitsevat vain heille suunnattuja turvallisia kriisiasumispalveluja.

Ilo omasta kauniista, hyväkuntoisesta ja turvalliseksi koetusta asunnosta oli suuri. Asunnosta oli tullut koti, josta naiset lähtivät töihin, opiskelemaan tai esimerkiksi vapaaehtoistyöhön. Naisten toiveita oli kuultu ja ne oli mahdollisuuksien mukaan otettu huomioon asunnontuotannon aikana. Tällä toimintatavalla oli huomattavaa merkitystä sille, että asunto tuntui kodilta, jossa halusi asua kauan ja josta halusi pitää huolta.

Asumisneuvojat nostivat esiin erityisesti naisten asumiseen liittyvinä huolina omien rajojen puolustamisen vaikeuden ja siitä seuraavat asumisen ongelmat: pahimmassa tapauksessa naisesta tulee alivuokralainen omassa kodissaan.

Asumisneuvojat kantoivat huolta siitä, kuinka elämäntilanne ja sen myötä asuminen voi kriisiytyä asumisen myöhemmässä vaiheessa, jolloin suhdetta niin sanottuun tukitahoon ei enää ole eikä ehkä asumisneuvonnankaan kanssa ole asioitu vuosiin. Asumisen tuetussa vaiheessa (puoli vuotta) on ehdittävä rakentaa asukkaille luottamus siihen, että apua on oikeus hakea ja sitä on saatavilla matalalla kynnyksellä. Y-Säätiön asumisneuvonnan psykososiaalisen työn asiantuntemusta oltiin vahvistamassa tämän raportin kirjoittamisajankohtana. Päihde- ja mielenterveyskysymyksiin erikoistunut asumisneuvoja tulee olemaan sekä suoraan asukkaiden tukena että Y-Säätiön ammattilaisten työparina ja erityisasiantuntijana psykososiaalista osaamista edellyttävissä, asumista vaarantavissa tilanteissa. Tämä vahvistaa asumisneuvonnan resursseja myös palveluohjauksessa ja asiakaslähtöisten palvelupolkujen rakentamisessa, mikä osaltaan edesauttaa seuraavan, sekä asumissosiaalisen työn ammattilaisten että asukkaiden Asunto ensin -periaatteen mukaisen toiveen toteuttamisessa:

Mul ei ihan kaikki oo vielä ittellä täällä, valmiina mutta, kyl mä sillä asenteella oon että, mul on semmonen ajatus et mä asun tääl loppuelämäni.

Millaista tukea naiset ovat saaneet asumispolun eri vaiheissa ja mitä merkityksiä he antavat saamalleen tuelle?

Luottamukseen perustuvat, riittävän pitkäkestoiset asiakassuhteet (esimerkiksi aikuissosiaalityö ja lastensuojelun jälkihuolto) tarjoavat edellytykset psykososiaalisen ja taloudellisen tuen kiinnittämiseen osaksi asumisen turvaamiseen kohdistuvaa työtä asumispolun kaikissa vaiheissa, mukaan lukien asuntoon kotiutumisessa tukeminen. Omaksi koetun työntekijän merkitys haavoittavassa tilanteessa eläville naisille on merkittävä. Asumissosiaalisen työn osamista tulee kehittää osana aikuissosiaalityötä ja lastensuojelun jälkihuoltoa.

Lastensuojelun jälkihuollon asiakkuus osoittautui haavoittuvuutta vähentäväksi ja haavoittavassa tilanteessa suojaavaksi tekijäksi. Lastensuojelun jälkihuollon palvelujen piirissä olevien nuorten naisten asumisen turvaamiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Heidän elämänsä historiassaan on haavoittavia kokemuksia, jotka altistavat asunnottomuudelle, mikä puolestaan lisää riskiä nopeasti etenevälle syrjäytymiskierrokselle.

Yksilökohtainen, elämäntilannelähtöinen tuki oli kaikkein tärkeintä asumispolun vaikeissa vaiheissa. Taloudellisen tilanteen selvittely, asunnon etsiminen ja virastoasiointi yhdessä tutun työntekijän kanssa ja ennen kaikkea vuorovaikutussuhde, jossa oli *helppo olla, helppo keskustella*, sai naisten arvioissa suuren merkityksen. Luottamus siihen, että ei enää joudu asunnottomaksi, vaan asumispolku etenee kohti omaa asuntoa, oli ehdoton edellytys turvattomuuden tunteen hallinnassa.

Asumispolun eri vaiheissa toteutuva kunnioittava kohtelu on edellytys luottamukseen perustuvan asiakas-työntekijä -suhteen muodostumiselle, mikä puolestaan on edellytys asiakkaan omaa toimijuutta tukevalle elämäntilannelähtöiselle työskentelylle. Luottamukseen perustuva elämäntilannelähtöinen työskentely edesauttaa asukkaiden tarpeiden mukaisen asumisvaihtoehdon löytymistä ja samanaikaisesti vahvistaa toiminnan mahdollisuuksia laajemminkin (esimerkiksi koulutus- ja työllisyys, terveydelliset kysymykset ja psyykkisen kuormituksen väheneminen).

Määräaikaiset tukisuhteet (puoli vuotta asunnon saamisesta lukien) ovat liian kaavamainen ratkaisu. Riittävän pitkäkestoinen asumisen tuki on Asunto ensin -mallin keskeinen periaate, minkä toteutuminen tulee turvata Y-Kotien asukkaille, kiinnittäen huomiota tuen saannin jatkuvuuteen asukkaalle tarkoituksenmukaisella tavalla. Y-Säätiön koordinoima Yksi meistä -hanke¹¹ on hyvä esimerkki siitä, miten tukea ja palveluohjausta voi tarjota asukaslähtöisesti asumisen eri vaiheissa.

Naisten asunnottomuus on suurimmaksi osaksi näkymätöntä asunnottomuutta. Henkilöt, jotka eivät syystä tai toisesta hakeudu palvelujen piiriin, ovat vaarassa jäädä vaille ohjausta ja tukea asunnonhakuprosessissa. Heidän mahdollisuutensa saada asunto esimerkiksi Y-Säätiöltä rajautuvat merkittävästi.

Millaisia sisältöjä nais erityinen työote saa silloin, kun se toteutuu psykososiaalisesti kuormittuneiden naisten parissa tehtävässä työssä ja mikä tukee nais erityistä työtä tekevien työntekijöiden työssä jaksamista ja ammatillista kehitystä?

Naisten yhteisön työntekijöiden kerronnassa kodittomuuden kokemus oli monen asumisyksikössä asuvan naisen todellisuutta. Tarjolla oleva tuki ei myöskään aina tavoittanut asukkaita, vaan jotkut asukkaista halusivat pitää mahdollisimman suurta etäisyyttä niin työntekijöihin kuin muihin asukkaisiin. Tällaisessa tilanteessa Asunto ensin -perustainen asunto ei tarjoa kodin kokemusta eikä tue asukkaan toipumista. Tästä huolimatta se tarjoaa mahdollisuuden perustarpeiden tyydyttämiseen ja turvaa väkivallalta ja hyväksikäytöltä. Asumisyksikkö ei

¹¹ <https://ysaatio.fi/y-saatio/hankkeet/yksi-meista-hanke>

kuitenkaan työntekijöiden ponnisteluista huolimatta pysty takaamaan naisille täydellistä suojaa seksuaaliselta häirinnältä ja väkivallalta. Naisille suunnatulle pienelle asumisyksikölle on tarvetta, kuten työntekijät ammatillisen kokemustietonsa pohjalta esittivät ja myös esimerkiksi NEA-hankkeessa on osoitettu.

Valinnanmahdollisuus (asuinalue, asuinkerros) asunnonhakutilanteessa tukee asunnon muodostumista kodiksi. Kun menetyksiä ja epäonnistumisia asumispolulla on kertynyt useita, asumisyksikkö saattaa olla viimesijainen vaihtoehto. Viimesijaisuudessa työskenteleminen tuo erityistä kuormittavuutta työntekijöiden työhön. Luottamukseen perustuva asiakas-työntekijä -suhde on hankala muodostaa sellaisen asukkaan kanssa, jolle asuinpaikka on lähtökohdaisesti vastenmielinen ja ulkoapäin pakotettu vaihtoehto.

Tässä(kin) tutkimuksessa työntekijät kertoivat asiakas-työntekijä -suhteiden suuresta merkityksestä. Kahdenkeskiset, luottamukseen perustuvat keskustelut asukkaiden kanssa olivat kaikkein parasta antia arjen työssä, mutta luottamuksen rakentuminen ei ollut lainkaan itseltään selvää. Asumisyksikössä työntekijän osana voi olla sen sietäminen, että hän merkitsee asukkaalle epäluotettavaa ja jopa pahantahtoista vallankäyttäjää ja kontrolloijaa. Työntekijään kohdistuva aggressio ja mitätöinti ei kuitenkaan itsestäänselvästi merkitse epäonnistunutta vuorovaikutussuhdetta, vaan päinvastoin se saattaa olla asukkaalle ainoa turvallinen vuorovaikutussuhde pahan olon purkamiseen. Naisten asumispalveluissa työskenteleville tulee tarjota mahdollisuus traumatyön perusteiden opiskeluun ja säännölliseen työnohjaukseen.

Asunto ensin -periaatteen mukaisesti toimivissa asumisyksiköissä tehtävä asumissosiaalinen työ on vaativaa ja emotionaalisesti kuormittavaa. Asukkailla voi olla kerrostuneita ja kroonistuneita traumakokemuksia, mikä saattaa altistaa työntekijän sijaistraumatisoitumiselle. Työntekijöitä tulee tukea sekä vaikeiden asioiden puheeksi ottamisessa että oman ammatillisen osaamisensa rajojen tiedostamisessa. Äitiyteen, väkivaltaan ja seksuaalisuuteen liittyvät vaikeat kokemukset ovat arkaluonteisia, hienotunteisuutta vaativia henkilökohtaisen elämän alueita, joiden jakamiseen asukkailla tulee olla mahdollisuus, joko oman yhteisön luotettavaksi koetun työntekijän, ulkopuolisen ammattilaisen tai kokemusasiantuntijan kanssa.

Asumisyksiköissä asuvien naisten oikeus päästä päihde- ja mielenterveyspalvelujen piiriin tulee turvata, mikä tarkoittaa palveluihin pääsyn kynnyksen madaltamista. Asumisyksiköihin jalkautuvat palvelut ovat yksi esimerkki kynnyksettömistä palveluista. Aivan erityisesti on kiinnitettävä huomiota päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivien ikääntyneiden naisten mahdollisuuksiin päästä heille sopivien geriatrinen palvelujen piiriin.

Pitkäaikaisasunnottomuutta kokeneilla naisilla on sellaisia yhteisiä kokemuksia, joita ulkopuolisten on vaikea tavoittaa. Asumisyksikön työntekijät kertoivat naisten omasta yhteisöstä, joka on kuin perhe ja jota hajasijoitettuihin asuntoihin muuttavat ikävöivät. Tämä keskinäisen tuen yhteisö on arvokas ja merkityksellinen, vaikka siihen ulkopuolelta katsoen saattaa sisältyä myös ei-toivottavia elementtejä, kuten päihdeiden käyttöä ja hankintaa. Kokemusasiantuntijuuden merkityksen ymmärtäminen on vahvistunut viime vuosina myös nais erityisessä asumissosiaalisessa työssä ja siitä on hyviä kokemuksia niin asumisyksiköissä kuin avopalveluissa.

Lopuksi

Deborah Padgettin (2007, 1934) tekstiä lainaten: *"Koti voi parantaa elämänlaatua vain siinä tapauksessa jos psykiatrisen toipumisen muut avaintekijät, kuten usko tulevaisuuteen, mielekäs tekeminen, toisten seurasta ja tuesta nauttiminen ja kokemus yhteiskunnan jäsenyydestä ovat läsnä."* Pysyvä asunto antaa kuitenkin edellytykset normaaliin, vailla leimaa olevaan asumiseen ja se on fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin edellytys – arjen peruskallio. Siksi on tärkeää, että jokaisella on koti – välillä sotkuinen ja likainen, niin kuin elämäkin.

Lämpimät kiitokset kaikille tutkimukseen osallistuneille!

Lähteet

- Aho, A.A. & Paavilainen, E. (2017). Kriisitilanteessa olevien ihmisten haastattelu. Teoksessa: M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvoori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 336-356.
- Averitt, S. S. (2003). "Homelessness is not a Choice!" The Plight of Homeless Women with Preschool Children Living in Temporary Shelters. *Journal of Family Nursing*, 9(1), 79-100. <http://doi.org/10.1177/1074840702239492>
- Baker, L. M., O'Brien K. M., & Salahuddin N. M. (2007). Are Shelter Workers Burned Out?: An Examination of Stress, Social Support, and Coping. *Journal of Family Violence*, 22, 465-474.
- Bretherton J., & Pleave, N. (2018). *Women and rough sleeping: A critical review of current research and methodology*. [Research Report]. University of York.
- Brown, K. (2011). 'Vulnerability': Handle with Care. *Ethics and Social Welfare*, 5(3), 313-321. <https://doi.org/10.1080/17496535.2011.597165>
- Brown, K., Ecclestone, K. & Emmel, N. (2017). The Many Faces of Vulnerability. *Social Policy & Society*, 16(3), 497-510. <http://doi.org/10.1017/S1474746416000610>
- Clampet-Lundquist, S. (2003). "Finding and Keeping Affordable Housing: Analyzing the Experiences of Single-Mother Families in North Philadelphia. *The Journal of Sociology & Social Welfare*, 30(4), 123-138.
- Clapham, D. (2002). Housing Pathways: A Post-Modern Analytical Framework. *Housing, Theory and Society*, 19(2), 57-68. <http://doi.org/10.1080/140360902760385565>
- Clapham, D. (2003). Pathways Approaches to Homelessness Research. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 13, 119-127. <http://doi.org/10.1002/casp.717>
- Clapham, D. (2005). *The Meaning of Housing: A Pathways Approach*. Bristol: Policy Press.
- Clapham, D., Mackie, P., Orford, S., Thomas, I. & Buckley, K. (2014). The Housing Pathways of Young People in the UK. *Environment and Planning*, 46(8), 2016-2031.
- Cook, C. C., Crull, S.R., Fletcher, C.N., Thessalenuere H-B. & Peterson, J. (2002). Meeting Family Housing Needs: Experiences of Rural Women in the Midst of Welfare Reform. *Journal of Family and Economic Issues*, 23(3), 285-316.
- De Decker, P. & Segers, K. (2014). Chaotic, fluid and unstable: an exploration of the complex housing trajectories of homeless people in Flanders, Belgium. *Journal of Housing and the Built Environment*, 29, 595-614. <http://doi.org/10.1007/s10901-013-9367-0>
- Fopp, R. (2009). Metaphors in Homelessness Discourse and Research: Exploring "Pathways", "Careers" and "Safety Nets". *Housing, Theory and Society*, 26(4), 271-291. <http://doi.org/10.1080/14036090802476564>
- Granfelt, R. (1998). *Kertomuksia naisten kodittomuudesta*. Helsinki: SKS.
- Granfelt, R. (2013). Asumissosiaalinen työ läsnäolotyönä – kokemuksia naisten yhteisöstä. Teoksessa: M. Laitinen and A. Niskala (toim.) *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. Tampere: Vastapaino, 219-243.
- Haahtela, R. (2015). *Asiakkuuksien rakentuminen asunnottomille suunnatussa naistyössä*. Acta Universitatis Tamperensis.
- Hansen Lofstrand, C. (2015). The Policy of Homeless Shelter: Private Security Patrolling the Border of Eligibility. *European Journal of Homelessness*, 9(2), 17-38. https://www.feantsaresearch.org/download/lofstrand_ejh2-2015article13596711266172300554.pdf
- Hetling, A., Dunford, A. & Botein, H. (2020). Community in the Permanent Supportive Housing Model: Applications to Survivors of Intimate Partner Violence. *Housing, Theory and Society*, 7(4), 400-416.
- Husso, M. (2003). *Parisuhdeväkivalta. Lyötyjen aika ja tila*. Tampere: Vastapaino.
- Juhila, K. (2018). *Aika, paikka & sosiaalityö*. Tampere: Vastapaino.
- Juhila, K. & Kröger, T. (toim.) (2016). *Siirtymät ja valinnat asumispoluilla*. Jyväskylä: SoPhi.

- Juhila, K., Löfstrand, C. & Raitakari, S. (2020). Devoted work without limits? Activities and premises of home visit work at the margins of community care. *International Journal of Care and Caring*, 1(16). Policy Press. <https://doi.org/10.1332/239788220X16032965398106>
- Junnilainen, L. (2019). *Lähiökylä. Tutkimus yhteisöllisyydestä ja eriarvoisuudesta*. Tampere: Vastapaino.
- Järvinen, M-K. (2015). *Asiakas-työntekijäsuhde rikosseuraamusallalla. Dialoginen arviointi tiedontuotannon tapana*. Tampere: Tampere University Press. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/96536/978-951-44-9683-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Kainulainen, H. & Honkatukia, P. (2021). Tutkijan eettinen vastuu sensitiivisessä tutkimushaastattelussa. Teoksessa K. Nieminen & N. Lähteemäki (toim.) *Empiirinen oikeustutkimus*. Gaudeamus, pp.115-130.
- Karttunen, T. (2019). *Naiseryistä päihdehoitoa. Etnografinen tutkimus päihdelaitoksen naisyhteisöstä*. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Lehtonen, L., Granfelt, R. & Azeem, P. (toim.) (2020). *Kohti kotia ja turvaa. Naiseryisyys asunnottomuustyössä*. Helsinki: Y-Säätiö.
- Lemieux-Cumberlege, A. & Taylor, E. P. (2019). An exploratory study on the factors affecting the mental health and well-being of frontline workers in homeless services. *Health & Social Care in the Community*, 27(4), 367-378. <http://doi.org/10.1111/hsc.12738>
- Lumme-Sandt, K. (2017). Vanhojen ihmisten haastattelu. Teoksessa: M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvoori (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino, 297-311.
- May, J. (2000). Housing Histories and Homeless Careers: A Biographical Approach. *Housing Studies*, 15(4), 613-638, <http://doi.org/10.1080/02673030050081131>
- Mayock, P. & Bretherton, J. (2016). Conclusions. Teoksessa: P. Mayock & J. Bretherton (toim.). *Women's homelessness in Europe*. Palgrave Macmillan, 265–286.
- Mayock, P. & Sheridan, S. (2020). A Feminist Poststructuralist Perspective. *European Journal of Homelessness*, 14(2), 13-43.
- Milaney K., Williams, N. Lockerbie, S.L., Dutton, D.J. & Hyshka, E. (2020). Recognizing and responding to women experiencing homelessness with gendered and trauma-informed care. *BMC Public Health*, 20(397). <https://doi.org/10.1186/s12889-020-8353-1>.
- Nousiainen, K. (2016). Oma ovi yhteisössä: Pitkäaikaisasunnottomien asumispolut ja asumiseen liittyvät valinnat. Teoksessa: K. Juhila & T. Kröger (toim.) *Siirtymät ja valinnat asumispoluilla*. Jyväskylä: SopHi. 163-191.
- Padgett, D.K. (2007). There's no place like (a) home: Ontological security among persons with serious mental illness in the United States. *Social Science & Medicine*, 64, 1925–1936.
- Perälä, R. & Jurvansuu, S. (2016). Poliitikasta käytännöksi. Asunto ensin -politiikan arkea asumisyksiköiden työntekijöiden kertoman. *Yhteiskuntapolitiikka*, (5), 528-537.
- Raitakari, S. (2019). Explaining Homelessness as a Movement Using Metaphors in European Academic Writings of Homelessness. *Housing Studies*, 35(10), 1684-1700. <https://doi.org/10.1080/02673037.2019.1680813>
- Ranta, J. (2020). *Suhteellinen toimijuus huumeita käyttävien matalan kynnyksen palveluissa. Tutkimus institutionaalista vuorovaikutuksesta*. Tampere: Tampere University.
- Ranta, J., Raitakari, S. & Juhila, K. (2017). Vastuuneuvottelut huumeidenkäyttäjien asunnottomuuden toiminnallisissa loukuissa. *Yhteiskuntapolitiikka*, 82(2), 165-175.
- Ranta, J. & Juhila, K. (2019). Constructing a sense of home in floating support for people using drugs. *Qualitative Social Work*, 19(4), 685–700. <http://doi.org/10.1177/1473325019847262>
- Reeve, K., Casey, R. & Goudie, R. (2006). *Homeless Women: Still Being Failed yet Striving to Survive*. London: CRESR/ CRISIS.
- Ruch, G. (2018). The Contemporary context of relationship-based practice. In G. Ruch, D. Turney and A. Ward (toim.). *Relationship-Based Social Work Second Edition* (pp. 19-35). London: Jessica Kingsley Publishers.
- Rännäli, E. (2021). *Naiseryisyyden toteutuminen naisten asumispoluilla ja heille suunnatuissa asunnottomuustyön palveluissa kolmannen sektorin työntekijöiden tulkitsemana*. Sosiaalityön pro gradu. Turku: Turun yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021052030781>
- Salem, B. E., Kwon, J. & Ames, M. (2018). On the Frontlines: Perspectives of Providers Working with Homeless Women. *Western Journal of Nursing Research*, 40(5), 665–687.

- Salovaara, U. (2019). *Rikoksista tuomitut naiset: Yhteisöstä erottaminen ja takaisinliittymisen mahdollisuudet*. Helsinki: Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Acta Poenologica, 1.
- Skobba, K. (2016). Exploring the Housing Pathways of Low-Income Women: A Biographical Approach. *Housing, Theory and Society*, 33(1), 41–58. <http://doi.org/10.1080/14036096.2015.1059356>
- Thörn, C. (2004). *Kvinnans plats(er) – bilder av hemlöshet*. Stockholm: Égalité.
- Vanhala, A. (2005). *Paikka ja asiakkuus. Etnografia naisten asuntolasta*. Tampere: Tampere University.
- Vasara, P. (2016). Mahdollinen, välttämätön ja väistämätön: jatkuvuudet ja siirtymät iäkkäiden asumiskertomuksissa. Teoksessa: K. Juhila & T. Kröger (toim.) *Siirtymät ja valinnat asumispoluilla*. Jyväskylä: SopHi, 85-107.
- Viisanen, M. (2019). *”Se on ihan kaikki kaikessa, että on koti”*: Nuorten naisten kokemuksia kodittomuudesta ja sen merkityksistä. Sosiaalityön pro gradu. Rovaniemi: Lapin yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019061520634>.
- Viitasalo, K. (2018). *Äitien pyrkimykset ja toimintamahdollisuuksien valikko: Käsitteellinen tutkimus äitien taloudellisista toimintamahdollisuuksista*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies In Education, Psychology and Social Research 606.
- Vilkko, A. (2000). Riittävästi koti. *Janus* 8 (3), 212-230.
- Vilkko, A. (2007). Kodin kaipuu: Tuntuma ajassa muuttuvaan tilaan. Teoksessa Seppo Knuuttila ja Ulla Piela (toim.) *Menneisyys on toista maata*. Kalevalaseuran vuosikirja 86. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 13-26.
- Vilkko, A. (2010). Koti vanhetessa. Teoksessa Anni Vilkko, Asko Suikkanen & Johanna Tassopoulos (toim.) *Kotia paikantamassa*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 213-236.
- Virokannas, E. (2017). Eriarvoisuuden kokemuksia ja hallinnan suhteita hyvinvointipalvelujärjestelmässä. Huumeita käyttävien naisten ”standpoint”. *Yhteiskuntapolitiikka*, 82(3), 274-283.
- Virokannas, E, Liuski, S. & Kuronen, M. (2020). The contested concept of vulnerability – a literature review. Vulnerability-käsitteen kiistanalaiset merkitykset – systemaattinen kirjallisuuskatsaus. *European Journal of Social Work*, 23(2) 327-339. <https://doi.org/10.1080/13691457.2018.1508001>
- Waegemakers Schiff, J. & Lane, A.M. (2019.) PTSD Symptoms, Vicarious Traumatization, and Burnout in Front Line Workers in the Homeless Sector. *Community Mental Health Journal*, 55(3):454-462. <http://doi.org/10.1007/s10597-018-00364-7>.
- Watson, S. & Austerberry, H. (1986). *Housing and Homelessness: A Feminist Perspective*. London: Routledge & Kegan Paul.

